

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociální práce

Barbora Kadlecová

Problematika týrané ženy

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Barbora Kadlecová**

Vedoucí práce: **PhDr. Kazimír Večerka, CSc.**

Oponent práce: **PhDr. Marie Šusterová**

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KADLECOVÁ, Barbora. *Problematika týrané ženy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce, 2008. 92 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Kazimír Večerka, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Problematika týrané ženy“ pojednává o domácím násilí páchaném na ženách, se zaměřením na české prostředí. Definiuje základní pojmy, které se k problematice vztahují, zabývá se charakteristickými znaky a specifiky domácího násilí na ženách, mýty, které se k domácímu násilí vztahují. Věnuje se následkům na fyzickém i duševním zdraví nejen týraných žen, ale také svědků domácího násilí. Podrobně rozebírá cyklus domácího násilí a jednotlivé fáze. Zmiňuje výsledky nejvýznamnějších výzkumů realizovaných v České republice. Krátce uvádí existující sociální služby pro osoby ohrožené domácím násilím a poukazuje i na služby chybějící. Věnuje se interdisciplinární spolupráci a zhodnocení sociální práce s ohroženými osobami po změnách v zákonech. Uvádí české zákony, které se vztahují k domácímu násilí, podrobněji se věnuje jednotlivým zákonným opatřením.

Annotation

Main topic of this thesis is focused on domestic violence, especially on its female victims, in the region of Czech Republic. It defines basic terms and vocabulary used on the field of social work; it is also focused on typical indicators of domestic violence and analysis of domestic women abuse. It concerns about psychological status of abused women themselves, but also about witnesses.

Domestic violence cycle is described in details, and results of major relevant studies are published. This thesis lists existing legislation concerning domestic violence, but it also shows areas where improvement of current status is necessary. It also describes the multi-disciplinary cooperation and evaluation of dedicated work with victims after changes in respective legislation. Current legislation relevant to this topic is described in details.

Klíčová slova

Domácí násilí, týraná žena, vykázení, právo, sociální služby

Keywords

Domestic violence, battered women, expulsion, law, social services

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 31.7.2008

Barbora Kadlecová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce PhDr. Kazimírovi Večerkovi CSc., sociální pracovníci Psychosociálního centra Acorus Kataríně Šinkové, DiS., pracovnícím Intervenčního centra v Praze a všem, kteří mi byli oporou.

Obsah

ÚVOD.....	2
1. DOMÁCÍ NÁSILÍ JAKO SPECIFICKÁ FORMA NÁSILÍ VŮČI ŽENĚ	5
1.1 VYMEZENÍ POJMŮ VZTAHUJÍCÍCH SE K TÉMATU DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	5
1.1.1 <i>Násilné chování, násilí</i>	5
1.1.2 <i>Týrání, zneužívání</i>	7
1.1.3 <i>Násilná osoba</i>	7
1.1.4 <i>Ohrožená osoba – oběť</i>	8
1.1.5 <i>Partnerské násilí</i>	9
1.1.6 <i>Násilí vůči ženám</i>	10
1.1.7 <i>Vykázaná osoba</i>	11
1.2 DOMÁCÍ NÁSILÍ	12
1.2.1 <i>Vymezení pojmu</i>	12
1.2.2 <i>Charakteristické znaky domácího násilí</i>	13
1.2.3 <i>Základní rozdíly mezi domácím násilím a jinými formami násilného chování</i>	15
1.2.4 <i>Typy domácího násilí</i>	16
1.2.5 <i>Fáze (cyklus) domácího násilí – vývoj vztahu násilné a ohrožené osoby</i>	19
1.2.6 <i>Situace týrané ženy – následky domácího násilí na psychiku</i>	24
1.2.7 <i>Mýty o domácím násilí</i>	26
1.2.8 <i>Svědci domácího násilí</i>	32
1.2.9 <i>Nejčastější důvody ztěžující týrané ženě odchod od násilného partnera</i>	33
1.2.10 <i>Výzkumy týkající se domácího násilí provedené v ČR</i>	37
2. SOCIÁLNÍ SLUŽBY REAGUJÍCÍ NA DOMÁCÍ NÁSILÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ – EXISTUJÍCÍ A CHYBĚJÍCÍ	38
3. INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE, INTERDISCIPLINÁRNÍ TÝMY.....	46
4. OCHRANA PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM – PRÁVNÍ RÁMEC	49
4.1 TRESTNÍ ZÁKON, ZÁKON O PŘESTUPCÍCH.....	51
4.2 ZÁKON Č. 135/2006 SB., KTERÝM SE MĚNÍ NĚKTERÉ ZÁKONY V OBLASTI OCHRANY PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM	56
4.2.1 <i>Zákon č. 283/1991 Sb., o policii</i>	56
4.2.2 <i>Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád</i>	61
4.2.3 <i>Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon</i>	62
4.2.4 <i>Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení</i>	62
4.2.5 <i>Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení</i>	63
4.3 ZÁKON O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH – INTERVENČNÍ CENTRA	64
5. ZHODNOCENÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE S OHROŽENÝMI OSOBAMI NA POZADÍ ZMĚN V ZÁKONECH.....	68
ZÁVĚR	74
RESUMÉ	76
SUMMARY	77
POUŽITÁ LITERATURA.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	81
PŘÍLOHY	82

Úvod

Domácí násilí bylo po dlouhou dobu tabuizovaným tématem. Pozornost, která mu začala být v posledních letech věnována, toto tabu do určité míry odstranila. I nadále však zůstává domácím násilím tématem, které vzbuzuje různorodé reakce.

I přesto, že ve společnosti stále přetrvávají mezi laickou i odbornou veřejností mýty pojící se k domácímu násilí a pracovníci některých institucí nemají dostatek informací, situace osob ohrožených domácím násilím se výrazně zlepšila. Zvyšující se zájem státu o téma domácího násilí má za následek nová právní opatření, vytvářená cíleně na řešení situace domácího násilí a usilující o zlepšení pomoci ohroženým osobám. Také nestátní organizace průběžně zvyšují kvalitu svojí práce, neboť konečně pocítují nejen zaštitění ze strany státu, ale také stále větší podporu společnosti.

Paradoxem však je, že se spolu s těmito změnami začala objevovat kritika této pozornosti státu. Určitá část společnosti je přesvědčena, že je téma domácího násilí zveličováno a že by stát neměl zasahovat do soukromí rodiny. Ve společnosti se začíná vyskytovat také zlehčování tématu, domácí násilí se dokonce někdy stává zábavným tématem.

Chvilími se může zdát, jako by se vracelo původní odmítání hovořit o tomto tématu nejen veřejně, ale také vážně, především u laické veřejnosti.

Svou bakalářskou práci jsem se rozhodla zaměřit na problematiku domácího násilí proto, že jsem přesvědčená, že je jedním ze společenských témat, kterým je potřeba věnovat neustále pozornost. Užším zaměřením je problematika týrané ženy, tudíž má pozornost nebude věnována jiným osobám ohroženým domácím násilím než ženám.

V práci budu vycházet z vlastních zkušeností, které jsem získala na stážích v Psychosociálním centru Acorus a Intervenčním centru v Praze.

Cílem práce je zachytit:

- pojmy, které se k domácímu násilí pojí
- definice těchto pojmů jednotlivými autory
- shodné body těchto definic
- další důležité body, které se obecně vztahují k domácímu násilí
- vlastní vnímání pojmů, domácího násilí a všech okolností, které se k němu pojí

- sociální služby zaměřené na týrané ženy, chybějící sociální služby zaměřené i na týrané muže a násilné osoby
- právní rámec ochrany před domácím násilím, především existující právní normy a opatření, která mají za cíl zlepšit ochranu osob ohrožených domácím násilím a zajistit podporu při vymaňování se ze života s násilnou osobou, se zaměřením na institut vykázání a zákazu vstupu
- důvody nezbytnosti interdisciplinární spolupráce, její cíle a připravovaná zlepšení
- zhodnocení sociální práce s ohroženými osobami na pozadí změn v zákonech.

Cílem práce není:

- věnovat se jiným ohroženým osobám než ženám
- hledat řešení nedostatku služeb pro ohrožené osoby mužského pohlaví či pro násilné osoby
- zachytit všechny nedostatky českého práva, komplikující řešení případů domácího násilí
- podrobně rozepsat průběh přestupkového nebo trestního řízení a okolností, které se k nim pojí
- upozornit na všechny nedostatky v interdisciplinární spolupráci a ve fungování jednotlivých složek

Práce je rozdělena do pěti kapitol.

První kapitola, nazvaná Domácí násilí jako specifická forma násilí vůči ženě, je rozdělena do dvou podkapitol. První vymezuje základní pojmy, které se pojí k tématu domácího násilí a které celou práci prolínají. Druhá je zaměřena na samotné domácí násilí, především na vymezení pojmu, charakteristické znaky, typy, následky a mýty, které se s ním pojí. Pozornost je věnována také svědkům domácího násilí. Dalším tématem této podkapitoly jsou existující, ale i chybějící služby, poskytované osobám, které se s domácím násilím setkaly.

Cílem první kapitoly je seznámit čtenáře se základními pojmy na základě uvedení definic několika autorů. Spolu s tím také dosáhnout sjednocení chápání těchto pojmů, především nalezením shodných bodů jednotlivých definic. Tyto jsou doplněny mým pohledem a formulací finální definice dále používané v této práci.

Druhá kapitola, nazvaná Sociální služby reagující na domácí násilí v České republice – existující a chybějící, se zaměřuje na sociální služby poskytované týraným ženám, jejich kladům i záporům. Kapitola zahrnuje také pohled na to, z čeho by měla práce s týranou ženou vycházet, jaké principy práce jsou uplatňované. Tyto jsou doplněné vlastními zkušenostmi z konzultací poskytovaných nestátní organizací.

Jsou zde ve stručnosti zachyceny také služby chybějící – nejen služby pro týrané ženy, ale také pro týrané muže. Část kapitoly je věnována nutnosti práce s násilnou osobou.

Cílem druhé kapitoly je nastínit aktuální přehled poskytovaných služeb, poukázat na nutnost rozšíření a doplnění některých služeb pro ohrožené osoby.

Třetí kapitola, nazvaná Interdisciplinární spolupráce, interdisciplinární týmy, se věnuje okolnostem a nutnosti rozvíjení interdisciplinární spolupráce, vedoucí k efektivnímu řešení situací domácího násilí nejen v konkrétních případech, ale také na celospolečenské úrovni.

Cílem třetí kapitoly je věnovat se interdisciplinární spolupráci nejen obecně, ale také přinést konkrétní návrhy na zlepšení a rozvoj této spolupráce.

Čtvrtá kapitola, nazvaná Ochrana před domácím násilím – právní rámec, zmiňuje zákony, které přinesly výraznou změnu do řešení domácího násilí, které se staly základem nového přístupu a naděje pro ohrožené osoby. Do větších podrobností je zde rozebrán institut vykázání a zákazu vstupu.

Cílem čtvrté kapitoly je zdůraznit nutnost právního podkladu pro práci s ohroženými osobami. Zároveň také shrnout všechny změny, které díky novelám zákonů a novým zákonům nastaly.

Pátá kapitola, nazvaná Zhodnocení sociální práce s ohroženými osobami na pozadí změn v zákonech, je snahou o zachycení problémů a jejich příčin v práci Policie ČR, intervenčních center a orgánů sociálně-právní ochrany dětí, při zavádění nových právních opatření do praxe.

Cílem této kapitoly zachytit vlastní pohled na práci těchto orgánů, který jsem získala díky praxi v intervenčním centru v Praze.

1. Domácí násilí jako specifická forma násilí vůči ženě

1.1 Vymezení pojmů vztahujících se k tématu domácího násilí

S domácím násilím se pojí několik pojmů, které mohou být každým jednotlivcem vnímány zcela odlišně. Vzhledem k tomu, že se tyto pojmy budou v mé práci opakovaně vyskytovat, považuji za důležité uvést na začátku jejich význam. Po uvedení několika autorů a jejich definice pojmu se pokusím vytvořit jednu, pro tuto práci konečnou, definici, ze které budu vycházet. Pojmu domácí násilí se budu věnovat v samostatné podkapitole.

1.1.1 Násilné chování, násilí

Násilné chování je jedním z prostředků, jakými lze dosáhnout určitého cíle. I přesto, že je společností veřejně odsuzováno, i nadále je jedinci a skupinami využíváno. Dosáhnout cíle za pomoci násilného chování může být považováno za snadné a rychlé.

„Násilím rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky, pohružky obdobným násilím, nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním, nebo psychickém zdraví. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.“ (Voňková in Voňková, Huňková, 2004, s.11)

Násilí má mnoho podob. Liší se tím, vůči komu je zaměřené, mírou intenzity, dobou trvání útoků, formou a také účelem či cílem, za jakým je použito. Ve všech případech má jednání násilníka na objekt, vůči kterému je násilné chování zaměřeno, negativní dopad.

Za velmi důležité považuji zdůraznit, že pod pojmem násilí není zahrnuto pouze násilí fyzické i přesto, že bývá častěji používán v souvislosti pouze s násilím fyzickým. Forem násilí je velké množství – může se jednat o fyzické, psychické, ekonomické, sexuální násilí a další. Pojem násilné chování zahrnuje nejen tělesné, ale také psychické poškozování.

Jak jsem již zmínila, situací, ve kterých bývá násilné chování použito, je velké množství. Je třeba si vždy uvědomit, že každá situace má svá specifika a zobecňování

tedy téměř není možné. Důležitou roli zde hraje vyrovnanost fyzických i psychických sil útočníka a oběti, přítomnost dalších lidí (svědků násilného chování), důvody násilného chování a další konkrétní okolnosti útoků.

Násilí je charakteristické tím, že síly mezi útočníkem (pachatelem, agresorem) a napadeným (obětí) jsou nevyrovnané. Útočník se nachází v postavení, ve kterém disponuje mocí a v rámci útoku jí také zneužívá. Napadený je naopak v pozici, která je často charakteristická bezmocí, nemožností se z násilného napadání vymanit. Jeho fyzické i psychické síly jsou většinou slabší a proto se mu situace jeví jako bezvýchodná.

V některých situacích však mohou být síly mezi útočníkem a napadeným téměř v rovnováze.

Voňková in Voňková, Huňková (2004) uvádí, že v českém právu není pojem násilí definován. Odkazují pouze na § 89 odst. 6 trestního zákona, který říká, že trestný čin je spáchán i tehdy, pokud je násilí použito na osobě, která byla pachatelem uvedena do stavu bezbrannosti.

Obecně lze však říci, že na násilné chování by nemělo být nahlíženo jako na něco přijatelného, omluvitelného a oprávněného. Vytvářením a přijímáním mezinárodních dokumentů týkajících se lidských práv státy potvrzují přesvědčení, že nikdo není oprávněn k tomu chovat se násilně vůči někomu jinému, násilí je neomluvitelné.

Jednou ze situací, ve které se násilné chování objevuje, je domácí násilí. Jsem přesvědčena, že jej lze považovat za jednu z nejhorších forem násilí. I přesto, že se mírou agrese či intenzitou napadání nemusí nijak lišit od jiných typů násilného chování, má několik specifik. Odlišnostem domácího násilí od dalších forem násilí je věnována podkapitola 1.2.1.

Násilí je tedy takovým jednáním, při kterém jedinec způsobuje nějakou újmu někomu jinému proti jeho vůli. Je spojeno s různými formami nátlaku, manipulace a fyzického napadání. Útočník chce za pomoci násilí dosáhnout nějakého cíle, může jím být samotné ublížení či zranění druhého.

Násilné chování považuji za typ chování, při kterém je použito násilí. Tyto dva pojmy jsou tedy ve velmi úzkém vztahu.

1.1.2 Týrání, zneužívání

Lucká, Koblíček (2002) dělí týrání a zneužívání na několik druhů. Prvním z nich je fyzické týrání a zneužití, které je chováním způsobujícím bolest a fyzické ohrožení. Kruté a neadekvátní trestání¹ spočívá ve volbě extrémně krutých trestů, neodpovídajících věku, intelektu, vzdělání a dalším aspektům ovlivňujícím schopnost porozumět důvodu trestání.

Dalším typem je emoční zanedbávání a zneužívání, které je charakteristické odmítáním lásky, něhy a potřeby být milováni. U dospělých jedinců se tyto projevy zneužívání pojí často s nemocí, stářím či závislostí na pomoci druhých. Psychické týrání je typickou součástí domácího násilí. Mezi hlavní projevy patří ponižování, odmítání přijetí, ocenění, vyhrožování apod. Zanedbávání spočívá ve znemožnění uspokojení základních potřeb jedince. Oběti nejčastěji trpí hladem a zimou. Jednou z dalších forem je sexuální zneužití dítěte.

„Týraná žena – žena, jež je obětí násilného chování svého partnera.“ (Matoušek, 2003, s.245)

Týrání je tedy vystavování druhého násilným útokům, narušujícím jeho integritu. Týrání způsobuje dlouhodobé fyzické i psychické následky.

1.1.3 Násilná osoba

„Násilnou osobou se rozumí osoba, která ohrožuje jinou osobu (ohroženou osobu) na životě, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti a společně s ohroženou osobou obývá byt nebo dům, popřípadě jsou či byly spolu s ohroženou osobou v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a vzhledem k aktuální zadokumentované situaci, předešlým incidentům a riziku reálného ohrožení lze důvodně předpokládat, že tato osoba se bude dopouštět i nadále násilí vůči ohrožené osobě.“ (Voňková et al., 2007, s.37)

¹ Pojem trestání neztotožňuji s pojmem týrání. Týrání nemusí vždy být formou trestu stejně jako trest nemusí být vždy týráním. Domnívám se, že týrání je někdy zcela prvoplánové, bez hlubších souvislostí k okamžité situaci. Při domácím násilí často násilné osoby hledají obtížně argumenty pro týrání. Z tohoto důvodu uvádějí, že ohrožená osoba „něco nesplnila“ a proto za toto provinění následoval trest. Tento argument je bez pochyb nesmyslný, neboť ohrožená osoba není ve vztahu povinna plnit příkazy.

Dříve často používané pojmy agresor a násilník, někdy také pachatel domácího násilí, nezajišťovaly dostatečnou neutralitu. Utvrzovaly společnost v přesvědčení, že se ve vztahu chovají násilně pouze muži. Nové označení násilná osoba je pojmem více neutrálním, neboť je používán v souvislosti s mužem i ženou – tj. násilná osoba mužského a osoba ženského pohlaví.

Výše zmíněné pojmy (agresor, násilník) jsou i nadále používány, ale toto používání se začíná stávat spíše označením neformálním a zkráceným.

Pojem pachatel je pojmem i nadále používaným. Označuje jedince, který spáchal trestný čin, případně přestupek. S pojmem pachatel tedy pracují spíše policisté a další orgány činné v trestním řízení než pracovníci státních či nestátních organizací.

Trestně-právní vymezení pojmu pachatel – pachatelem je fyzická osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctého roku svého věku a která je v době spáchání trestného činu příčetná. Pachatelem je ten, kdo spáchal trestný čin sám.

Násilnou osobou se může v situacích domácího násilí stát kdokoliv – zletilý, nezletilý, žena, muž, rodič, dítě.

Pojmem násilná osoba se tedy v situacích domácího násilí označuje osoba, která se chová násilně vůči jiné osobě, se kterou sdílí společný dům či byt². Tato je proto jeho násilným chováním trvale ohrožována.

Pohlaví, věk, vzdělání ani rasa nehrají roli v tom, kdo se začne chovat násilně vůči někomu jinému. Násilnou osobou se potenciálně může stát každý, kdo s ohroženou osobou sdílí společný dům či byt.

1.1.4 Ohrožená osoba – oběť

„Ohroženou osobou se rozumí osoba, proti které směřuje domácí násilí ze strany násilné osoby; jedná se většinou o osobu, která společně s násilnou osobou obývá dům nebo byt, popřípadě je nebo byla s násilnou osobou v intimním vztahu.“ (Voňková et al., 2007, s.37)

² Toto vymezení se úzce pojí k § 215a Zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění novel. Tento vymezuje trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě.

Často diskutovanou otázkou je, kdo všechno se může stát ohroženou osobou, tzn. osobou, na niž je domácí násilí páčáno. Ze samotného názvu vyplývá, že domácí násilí, jako násilí odehrávající se doma, může směřovat vůči všem osobám, které společně obývají dům či byt.

Zpravidla je tedy ohroženou osobou osoba blízká, definovaná občanským zákonem nejen jako příbuzný, sourozenec či manžel a další osoby rodinném poměru, ale také osoba, která by újmu ostatních osob blízkých pocíovala jako újmu svou vlastní. (Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění novel, § 116)

Existují tedy dvě pojetí věnující se tomu, vůči komu především je domácí násilí směřováno. Širší pojetí zahrnuje do potenciálně ohrožených osob ženy, muže, děti, seniory, rodiče nezletilých i dětí v produktivním věku. Užší pojetí naopak za domácí násilí považuje pouze násilí mezi dospělými členy rodiny - manžely, druhem a družkou nebo mezi registrovanými partnery.

Domnívám se, že společnost vnímá domácí násilí jako násilí vůči ženám. Poslední dobou je poukazováno na to, že není možné věnovat se pouze problematice domácího násilí na ženách, i přesto, že jsou domácím násilím ohroženy nejčastěji. Tento fakt si velmi dobře uvědomuji a s nutností zabývat se násilím na mužích a seniorech souhlasím. Svou práci však budu věnovat pouze domácímu násilí páchanému na ženách.

Ohroženou osobou je ten, vůči komu násilná osoba své násilné chování směřuje, bez ohledu na to zda a kdy násilné chování nastalo. Může se jí stát kdokoliv, kdo sdílí s násilnou osobou společný byt nebo dům. Pohlaví, věk, vzdělání, rodinný vztah mezi jedinci, ani rasa nehrají roli v tom, kdo se stane ohroženou osobou. V této práci budu pro označení osoby, vůči níž je násilí směřováno, používat pojem ohrožená osoba.

1.1.5 Partnerské násilí

„Partnerské násilí se odehrává mezi lidmi, kteří jsou nebo byli spojeni společným soukromím.“ (Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.9)

Pojem partnerské násilí se svojí podstatou téměř neliší od pojmu domácí násilí (kterým se zabývám v kapitole 1.2), je ovšem označením pro užší skupinu ohrožených zúčastněných osob. Je možné jej použít pro označení jednoho z typů domácího násilí – násilí, ke kterému dochází pouze mezi partnery.

Podle mého názoru je pojem partnerské násilí pro označení násilného chování čistě mezi partnery vhodnější než pojem domácí násilí, protože konkrétněji označuje skupinu zahrnutých osob. Označení partnerské násilí v relevantních případech tedy nevede k nejasnostem charakteristickým pro pojem domácí násilí – tedy kdo všechno může být ohroženou nebo násilnou osobou.

I přesto, že tento pojem preferuji, budu v této práci i pro označení násilí mezi partnery používat obecnější pojem domácí násilí.

1.1.6 Násilí vůči ženám

Definice násilí vůči ženám se mnohdy shoduje s definicemi partnerského nebo domácího násilí. Vychází to z faktu, že ve většině zjištěných případů domácího násilí jsou ohroženými osobami ženy. Je tedy pojmem užším, více specifickým.

Z jiného pohledu je však zároveň pojmem mnohem širším. Zahrnuje v sobě i jiné formy násilí než je domácí násilí. Lze do něj zahrnout např. násilí používané na pracovišti (diskriminace, sexuální obtěžování, mobbing) nebo násilí spojené s obchodem se ženami.

Za základ tohoto širšího pojmu lze považovat Deklaraci OSN o odstranění násilí páchaného na ženách, schválenou generálním shromážděním OSN v prosinci 1993, která v článku 1 definuje pojem násilí vůči ženám.

Podle článku 1 je za násilí vůči ženám považován jakýkoliv projev rodově podmíněného násilí, které má nebo by mohlo mít za následek fyzickou, sexuální nebo duševní újmu nebo utrpení pro ženu, zahrnující hrozby takovýmito činy, zastrasování nebo jakékoliv omezování svobody, bez ohledu na to, zda-li se vyskytuje ve veřejném nebo soukromém životě.³

V této práci se však budu zabývat výhradně domácím násilím a jen vůči ženám.

³ V textu je použit překlad. Původní znění je v angličtině. „For the purposes of this Declaration, the term "violence against women" means any act of gender-based violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life.“ (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2001 – 2007, on-line)

1.1.7 Vykázaná osoba

„Vykázanou osobou se rozumí násilná osoba, vůči které bylo rozhodnuto o uplatnění institutu policejního vykázání podle § 21a zákona o Policii ČR, event. rozhodnutím soudu uloženo, aby dočasně opustila společné obydlí a zdržela se navazování kontaktu s ohroženou osobou (předběžné opatření soudu podle § 74b o.s.ř.).“ (Voňková et al., 2007, s.37)

V práci budu vycházet z výše citované definice vykázané osoby.

S pojmem vykázaná osoba úzce souvisí pojem vykázání. Ten zde však nyní nebudu definovat, neboť je mu věnována část podkapitoly 4.2.1.

1.2 Domácí násilí

1.2.1 Vymezení pojmu

Domácí násilí není fenoménem posledních několika let. Spolu s jinými formami násilí na ženách je problémem, který má historické i společenské kořeny.

I přesto, že se domácí násilí vyskytuje odnepaměti, stále neexistuje jeho jednotná definice. Domnívám se, že tento fakt souvisí především s tím, že stále nedošlo k definování domácího násilí v právní normě. I přesto, že vznikají zákony upravující opatření, jejichž cílem je zajistit ochranu ohrožených osob, v žádném z nich není samotný pojem domácí násilí definován.

Podle Vitoušové (Čírtková, Vitoušová et al., 2007, s.108) je domácí násilí „definováno jako psychické, fyzické anebo sexuální týrání mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti.“

(Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.9) uvádějí, že

„Domácí násilí obecně zahrnuje:

Všechny druhy fyzického, sexuální, psychického a ekonomického násilí

Charakteristické je opakování, dlouhodobost a zvyšování intenzity násilí

Obětí i pachatelem se může stát kterýkoli člen rodiny.“

„Domácím násilím se zpravidla označuje týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými žijícími spolu ve společném bytě nebo domě, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu.“ (Bednářová, Macková, Prokešová, 2006, s.9)

„Domácí násilí představuje dlouhodobé, opakované týrání partnerky/partnera – fyzické nebo psychické, soustavné ponižování, vydírání, vyhrožování, zastrasování i sexuální zneužívání. Domácí násilí devastuje duši i tělo přímé oběti, nepřímo i děti.“ (Voňková, 2006, s.6)

„Domácím násilím je obecně rozuměno chování, které u jednoho z partnerů způsobuje strach z druhého. Skrze užití moci kontroluje násilný partner chování druhého.“ (informační leták Rosa, o.s.)

Intervenční centrum definuje domácí násilí jako *„fyzické, psychické, sexuální nebo ekonomické násilí mezi blízkými osobami ve společném obydlí.“* (informační leták Intervenčního centra, 2008)

Definice, které jsem zde uvedla, mají mnoho shodných bodů. Liší se převážně v tom, kolik znaků domácího násilí autoři v základní definici uvádějí.

Naprosto shodně označují domácí násilí jako týrání. Někteří dodávají, že jde o týrání dlouhodobé, vyskytující se v různých podobách. Shoda mezi uvedenými autorkami je také v tom, že se domácí násilí odehrává ve společném domě či bytě, v soukromí, bez možnosti kontroly veřejnosti. Konkrétní znak uvedený v některých definicích je ten, že domácí násilí spočívá také v získání a udržení moci a že následky na fyzickém i psychickém zdraví ohrožené osoby jsou velmi závažné.

Pojmem domácí násilí je označováno týrání a další formy násilného jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými žijícími ve společném domě či bytě. Je charakteristické skrytostí, dlouhodobostí a devastujícími následky na fyzickém i duševním zdraví ohrožené osoby.

Domácí násilí je jevem, který se vyskytuje ve všech společenských vrstvách, neovlivňuje jej vzdělání, rasa, věk, pohlaví ani ekonomická situace rodiny, ve které se odehrává.

1.2.2 Charakteristické znaky domácího násilí

Domácí násilí je charakteristické tím, že jednotlivé případy mají stejné nebo podobné znaky i vývoj. Znaky mohou být autory odlišně nazývány, jejich podstata se však většinou nemění. Na základě výčtu znaků uváděných autorkami Vitoušová (2007), Bednářová, Macková, Prokešová (2006), Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová (2008) jsem dospěla k následujícím shodným znakům. Tyto jsou doplněny mými poznatky z praxe.

1) Odehrává se mezi osobami blízkými - násilná a ohrožená osoba jsou v příbuzenském poměru nebo žijí ve společném bytě nebo domě jako druh a družka. Vztahy, které mezi nimi jsou, je možné definovat jako velmi blízké nebo intimní. Partneři spolu sdílejí minulost, mají k sobě citové vazby. Často jsou rodiči společných dětí. Právě tato blízkost velice znesnadňuje nejen odhodlání se k řešení situace, ale i kroky, které po tomto rozhodnutí následují.

2) Společné bydlení - osoby blízké jsou ve většině případů spojeny, kromě citových vazeb, také společným bydlením. Otázky spojené s bydlením komplikují ohrožené osobě proces odpoutávání se od života s násilnou osobou. Ohrožená osoba se většinou nachází v situaci, kdy nemá dostatek finančních prostředků na to, aby společný byt opustila.

3) Opakovanost – k fyzickému i psychickému napadání dochází opakovaně. Domácí násilí probíhá v určitém cyklu, jednotlivé fáze se opakují. Fáze násilí se střídají s fázemi usmírování a slibů. Tyto fáze se však stávají kratší a napadání začíná převládat nad obdobím klidu.

4) Stupňující se intenzita a frekvence napadání – každý nový útok je brutálnější, ohrožená osoba je týrána stále horšími způsoby. Jak jsem již výše zmínila, fáze se zkracují, frekvence napadání je tedy čím dál vyšší. Domácím násilím je nejprve ohrožena lidská důstojnost, poté zdraví a nakonec potenciálně i život.

5) Jasně vymezené a neměnné role aktérů (osoba ohrožená a osoba násilná) – role se nemění, násilná osoba získává stále větší moc a kontrolu nad ohroženou osobou. Za domácí násilí nelze považovat tzv. italskou domácnost. Pro tu je charakteristická dlouhodobá vyváženost sil. Obě dvě strany sporu jsou schopny se bránit, role silnějšího a slabšího se pravidelně střídají nebo jsou oba jedinci stejně silní.

V situacích domácího násilí lze určit, kdo má jakou roli – lze rozlišit ohrožená a násilná osoba. Toto rozdělení se většinou nemění⁴.

⁴ I přesto, že ve své práci pracuji s poněkud zjednodušujícím vymezením pojmů násilná a ohrožená osoba (spočívajícím především v předpokladu neměnnosti rolí), ráda bych zde uvedla, že tento předpoklad může být vyvrácen. Z praxe v Intervenčním centru v Praze vím, že se situace v rodině může snadno natolik změnit, že se násilná osoba stane osobou ohroženou. Nejen po zásahu Policie ČR a rozhodnutí o vykázání

6) Latence – domácí násilí se odehrává v soukromí domova, je skryté. Ani nejbližší rodina se mnohdy nedozví o tom, k čemu mezi partnery dochází. Z tohoto důvodu mnoho případů domácího násilí není odhaleno nebo se o něm okolí dozví až po několika letech. Záleží tedy mnohdy pouze na ohrožené osobě, zda-li se jí podaří násilí ve vztahu zveřejnit.

7) Dlouhodobost – domácí násilí je většinou dlouhodobou, i několik desítek let trvající, záležitostí. Násilná osoba nejprve získává moc a kontrolu, poté se přidávají fyzické ataky. Postupující fáze domácího násilí (viz kap.1.2.5) často znesnadňují ohrožené osobě udělat radikální rozhodnutí.

1.2.3 Základní rozdíly mezi domácím násilím a jinými formami násilného chování

Odlišnosti mezi domácím násilím a jinými formami násilného chování v podstatě vycházejí ze základních charakteristik domácího násilí.

Jak jsem již uvedla v podkapitole 1.2.1, specifickým znakem domácího násilí je to, že se odehrává mezi osobami blízkými⁵. I jiné formy násilného chování se mohou odehrávat mezi osobami, které jsou ve vztahu blízkém. Mnohdy však není možné hovořit o nich jako o osobách blízkých tak, jak je vymezuje občanský zákoník.

Dalším znakem domácího násilí je, že se odehrává v soukromí – je převážně⁶ skryté. Násilné útoky se odehrávají v prostředí domova a je tudíž velmi obtížné je odhalit. K ostatním formám násilného napadání častěji dochází na ulici nebo jiných veřejných místech. Je nutné říci, že k jiným formám násilí může také dojít na soukromých

násilné osoby může dojít k určitému spojení mezi ohroženou osobou a jiným členem rodiny. Spojenství, které je proti osobě násilné (příp.vykázané) je očekávatelné, pochopitelné a do určité míry i požadované, neboť může vést k přerušení násilného chování. Na druhou stranu však může dojít k tomu, že se násilná (vykázaná) osoba stane osobou ohroženou a osoba ohrožená osobou násilnou. „Spojenci“ mohou začít násilnou osobu vydírat, vyhrožovat jí, omezovat a nutit plnit jejich požadavky, ale také fyzicky napadat. V takovém okamžiku se situace zcela mění a násilná osoba se dostane do situace, kdy je tím, kdo je ohrožen na zdraví či životě.

Je nutné však říci, že tato změna rolí nenastane pokaždé. Domnívám se, že bude častější v situacích, kdy jsou násilnými osobami ženy. Důležitou roli hrají také závislosti (např. na omamných látkách) násilné osoby a její psychické zdraví.

⁵ Stejně jako v kapitole 1.1.4, i zde vycházím z definice osoby blízké, uvedené v § 116 občanského zákoníku.

⁶ V některých případech může dojít k napadání ohrožené osoby i na veřejných místech – ve společnosti, na ulici apod. Převážná většina násilných útoků se však odehrává v soukromí domova.

místech, mimo dohled veřejnosti. Na rozdíl od domácího násilí dochází většinou k ostatním formám násilného chování impulzivně, spontánně. Je tedy možné říci, že to, zda-li se odehrává na veřejnosti nebo v soukromí bývá náhodné.

Také opakovanost, dlouhodobost a zvyšující se frekvence napadání nejsou pro ostatní násilné trestné činy typické. K opakování u nich dojít sice může, ale tato opakovanost je spíše výjimečná.

Kromě těchto odlišností hraje roli také pohlaví ohrožené osoby (oběti násilného trestného činu).

„Ženy se stávají častěji oběťmi svých partnerů nebo příbuzných, muži častěji svých známých nebo cizích lidí. Ženy zažívají více násilí v soukromém prostoru, muži častěji na veřejnosti.“ (Voňková in Voňková Huňková, 2004, s.188)

Výše zmíněná citace vychází nejspíše z vysledovaných pravidelností. Přesto se však domnívám, že tento model nemusí nastat pokaždé.

Státní intervence je v situacích násilného chování vyžadována především z důvodu napadání lidské důstojnosti, práv, zdraví a života jedince. Všechny tyto oblasti se stát zavázal chránit přijetím právních norem a mezinárodních smluv.

1.2.4 Typy domácího násilí

Typy domácího násilí se shodují s typy ostatních forem násilného jednání. Lze tedy říci, že se obecně známé způsoby týrání vyskytují také v případech domácího násilí.

I přes tyto podobnosti a opakující se znaky, je každý případ domácího násilí něčím odlišný. Velice záleží na rafinovanosti a cílech násilné osoby, povaze a zkušenostech ohrožené osoby, prostředí a dalších okolnostech, za jakých k násilnému chování dochází.

Ráda bych tedy upozornila na to, že i přesto, že jsou typy domácího násilí shodně vymezovány, výčet konkrétních násilných úkonů se rozšiřuje s novými případy domácího násilí. Násilné osoby neustále vymýšlejí nové způsoby, jak a čím ještě ohroženou osobu týrat.

Domácí násilí tedy zahrnuje fyzické, psychické, emocionální a sexuální týrání a násilí sociální a ekonomické. Jednotlivé typy násilného chování se mohou prolínat, střídat nebo odehrávat paralelně.

Násilná osoba tedy na ohroženou osobu útočí různými způsoby, všechny však mají za cíl narušit její integritu.

Fyzické násilí nejvíce ohrožuje život a zdraví jedince, neboť každý fyzický útok sebou nese vysoké riziko zranění nebo dokonce úmrtí ohrožené osoby. Následkem fyzického násilí bývají modřiny, popáleniny, řezné rány, zlomeniny, jizvy, odřeniny a další velmi závažná zranění. Tyto jsou způsobovány bitím, řezáním, pálením, svazováním, trháním vlasů, kroucením rukou, škrábáním, stlkáním, kopáním, smýkáním, házením předmětů apod. Mezi projevy fyzického násilí patří i odpírání jídla a spánku, ohrožování zbraní a přikazování dělat nesmyslné práce - fantazie násilných osob je nekonečná.

Následky fyzického násilí jsou na napadených osobách nejvíce vidět a jsou tudíž mylně považovány za nutný následek a tedy i důkaz násilného chování.

Vzhledem k tomu, že fyzické násilí má často nenapravitelné psychické dopady na ohroženou osobu, je i ono těsně provázáno s psychickým týráním.

Psychické násilí se většinou odehrává paralelně s násilím fyzickým, mnohdy je však jedinou formou násilí vůči ohrožené osobě. Psychické násilí zahrnuje především verbální týrání.

Mezi projevy se zahrnují nadávky, ponižování, zesměšňování v soukromí i na veřejnosti, podceňování, obviňování, zastrašování, vyhrožování, přesvědčování oběti, že za nic nestojí, vnucování oběti nepravdivého obrazu sebe sama, neustálá kontrola, vyslýchání, vyhrožování ublížením dalším blízkým osobám, sebevraždou apod.

Psychické násilí nemá často žádné viditelné následky a tím komplikuje ohrožené osobě cestu za osvobozením se z násilného vztahu nebo prostředí.

Tato forma násilí je velmi obtížně prokazatelná i přesto, že je ve většině případů zřejmé že jí byla ohrožená osoba vystavena. Orgány činné v trestním řízení však mnohdy vyžadují nezpochybnitelné důkazy násilného chování. Ty se v situacích psychického násilí velmi obtížně opatřují.

Emocionální násilí se orientuje na osoby, zvířata a věci, které jsou oběti blízké, má k nim citový vztah. Mezi osoby patří nejčastěji děti, rodiče nebo sourozenci. Děti jsou často prostředkem nátlaku. Utrpením dítěte je týrána i oběť. Oběť je pohrůzkami ublížení jejím blízkým osobám udržována v závislosti a nucena k poslušnosti. (Bednářová, Macková, Prokešová, 2006)

Cílem může být také vyvolání pocitu viny a zodpovědnosti za věci, které ohrožená osoba objektivně nemůže ovlivnit.

Sexuální násilí zahrnuje sexuální chování, které je vynucené a nedobrovolné.

Ohrožená osoba sexuální styk často podstupuje, na základě nátlaku nebo příslibů, s nechtů. Do sexuálního násilí je tedy řazeno vynucování si sexuálního styku, znásilňování, požadování sexuálních praktik, které jsou týrané osobě nepříjemné, napadání erotických částí těla, ponižující komentování sexuálních znaků ohrožené osoby apod.

Sociální násilí spočívá v odpírání kontaktu s přáteli, členy rodiny, zakazování vycházení z bytu, zabraňování návštěvám, sledování telefonátů, pronásledování, izolace, kontrola času ohrožené osoby, nečekané návštěvy (kontroly) doma či v práci, výslechy, určování délky sledování televize, omezování zájmů. Do sociálního násilí lze zahrnout také příkazování, jak se má ohrožená osoba chovat, co má říkat, jak se oblékat. Sociálním násilím se násilná osoba snaží u ohrožené osoby dosáhnout ztráty nebo narušení kontaktu s vnějším světem a tím nemožnosti srovnání. Ohrožená osoba vnímá takové situace jako běžné a ničím se nelišící od jiných rodinných situací.

Ekonomické násilí je charakteristické omezováním přístupu k finančním prostředkům a tím i nucením ohrožené osoby doprošovat se o peníze, neúčastí na chodu domácnosti, zakazováním výkonu zaměstnání, znemožňováním přístupu ohrožené osoby ke společnému účtu, nucením splácet půjčky, které si ohrožená osoba nevzala, rozprodáváním rodinného majetku, odebíráním peněz, přidělováním peněz v podobě kapesného apod.

1.2.5 Fáze (cyklus) domácího násilí – vývoj vztahu násilné a ohrožené osoby

Domácí násilí se vyvíjí postupně, moc a kontrola, kterou násilná osoba nad ohroženou osobou přebírá se upevňuje a stupňuje. Vývoj domácího násilí probíhá v několika fázích (cyklech).

Partnerský vztah, ve kterém později dochází k domácímu násilí, se na počátku nemusí nijak lišit od ostatních partnerských vztahů s „normálním“ vývojem.

V některých případech tomu může být i jinak. Násilí se ve vztahu může objevovat od začátku, obzvláště jedná-li se o jedince, který násilného jednání využívá k dosažení svých cílů v životě běžně. Násilné chování je pro něj zcela přirozené a není tudíž schopen jakékoliv přetvářky a sebekontroly.

Bednářová, Macková, Prokešová (2006) dělí vývoj domácího násilí do čtyř fází. Vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla vyjít z těchto čtyř fází, budu také respektovat předpoklad autorek, že je násilnou osobou muž a ohroženou žena (což odpovídá zaměření mé práce).

V první fázi je budoucí násilný partner pozorný, milý, dává partnerce najevo, že ji miluje. Budoucí ohrožená osoba si partnera idealizuje, přizpůsobuje se, popírá své vlastní potřeby a představy, chová se tak, jak to partner očekává, snaží se mu plnit všechna přání. Často pociťuje vinu, když neudělá něco podle představ partnera neboť jej nechce zklamat.

V tomto období postupně dochází k naprostému převzetí moci a kontroly nad ohroženou osobou. Ta vnímá chování násilné osoby velmi pozitivně, absolutně se jí podřizuje. Mnohdy si ohrožené osoby uvědomují, že se jim určité chování partnera nelíbí. Nepřipouštějí však, že by jednal se zlým úmyslem. Žárlivost lze vnímat jako projev lásky i přesto, že může být velice omezující. Pár je okolím vnímán jako dokonalý, násilný partner je považován za ideálního partnera.

V této fázi často dochází k uzavření manželství, některé ženy jdou na mateřskou dovolenou. Tím se jejich sociální izolace prohlubuje.

Cílem násilné osoby je v této fázi dosáhnout toho, že je ohrožená osoba na ní naprosto závislá, a ta ji obdivuje, plní její přání a nepochybuje o tom, že by stále se prohlubující asymetrie ve vztahu byla nesprávná. Na konci této fáze sdílí domácnost na

jedné straně oddaná, přizpůsobivá a okouzlená ohrožená osoba, na druhé násilná osoba, která má absolutní nadvládu.

Druhá fáze (pokud je ohroženou osobou žena) často přichází po mateřské dovolené. Žena se obvykle chce vrátit do práce, s čímž násilný partner nesouhlasí. V této fázi se stupňuje napětí mezi partnery. Ohrožená osoba si začíná uvědomovat, že je jí přehnaná pozornost a kontrola partnera nepříjemná.

Násilný partner je často podrážděný a ohrožená osoba neví proč. Snaží se mu vyhovět, ale za vše, co udělá, je verbálně napadána. Snaží se situaci napravit, obviňuje sama sebe, snaží se být lepší, poslušnější, pracovitější, neboť se domnívá, že partnerovu agresivitu vyvolává ona. Touží po tom, aby partner byl stejný jako dřív – pozorný, láskyplný a milý. Snaží se s partnerem problémy řešit, on se však často komunikaci vyhýbá. Chová se chladně a zpochybňuje to, co ohrožená osoba říká. Tato fáze je charakteristická napětím, kterému ohrožená osoba nerozumí, „neví na čem je“ a proto se jej snaží odstranit. To však není možné, neboť s ní násilná osoba odmítá komunikovat.

Na konci této fáze ohrožená osoba přijímá podrázenou roli, přizpůsobuje se, aby se vyhnula slovnímu napadání.

Třetí fáze je charakteristická tím, že násilná osoba ztrácí zábrany. K verbálnímu násilí se přidává také fyzické napadání. Ohrožená osoba nikdy neví, čím partnera rozčílí a kdy přijde útok. Pokud je ale napadána několik let, je mnohdy již schopna rozpoznat, například podle způsobu příchodu násilné osoby, jaký bude mít situace vývoj.

Psychické násilí se může přenést částečně také na veřejnost, ohrožená osoba je ponižována a zesměšňována i za přítomnosti jiných lidí, avšak převážně skrytě. Ohrožená osoba přijímá představu sama sebe takovou, jaká je jí předkládána násilnou osobou. Považuje se za neschopnou, ošklivou, hloupou, k ničemu.

Přijímá na sebe vinu za to, co se děje doma, podrobuje se a jednání násilné osoby považuje za zasloužené.

Čtvrtá fáze („fáze líbánek“) je fází, která se velmi podobá fázi první. Násilná osoba se omlouvá, prosí, chová se pozorně a mile, kaje se, slibuje, že se násilí opakovat nebude. Ohrožená osoba se cítí šťastná, věří slibům, neboť touží po harmonii. Snadno podlehne okouzlení a všechny agresivní útoky násilné osobě odpustí a snaží se na ně

zapomenout. Tato fáze však trvá většinou nejkratší dobu, situace se začne brzy opakovat.

Cyklus domácího násilí je začarovaným kruhem. Fáze napětí, týrání a slibů se neustále opakují. S každým dalším uzavřeným kruhem násilí vzrůstá, je brutálnější. Fáze klidu se neustále zkracují.

Teorie cyklu domácího násilí částečně vysvětluje, proč ohrožené osoby zůstávají v násilném vztahu i několik desítek let. Ohrožená osoba stále věří a doufá, že násilí ustane. Tzv. fáze líbánek jí dává naději a utvrzuje jí v přesvědčení, že se násilná osoba konečně změní.

V případech, kdy je ohroženou osobou muž, senior nebo oba rodiče je vývoj domácího násilí v mnoha směrech odlišný. Těmto odlišnostem se však ve své práci věnovat nebudu, neboť je zaměřena pouze na týrané ženy.

Část kasuistiky, kterou zde uvádím, jsem vytvořila z příběhů více žen, neboť považuji za důležité brát ohled na jejich soukromí. Vzhledem k tomu, že se týrané ženy za svou situaci mnohdy stydí a je pro ně obtížné se svěřit, není dobré, aby byl zveřejněn konkrétní příběh v nezměněné podobě.

Po našem seznámení byl můj druh milý, pozorný, citlivý a romantický. Moc hezky se o mě staral, byli jsme téměř pořád spolu. Po půl roce našeho vztahu jsem mu navrhla, aby se nastěhoval do mého bytu, který jsem zdělila po babičce. V té době můj druh pracoval, vydělával slušné peníze. Věděla jsem, že prožil těžké dětství, otec byl alkoholik, často jej i jeho matku fyzicky trestal. Matka stále pracovala, aby uživila rodinu. Byla jsem šťastná, že mu mohu pomoci překonat tyto vzpomínky tím, že mu vytvořím příjemné zázemí.

Po dalším půl roce našeho soužití přišel druh o práci. Začal být podrážděný, vzteklý, neustále mi něco vyčítal, často odcházel večer z domu a vracel se pozdě v noci. V té době jsem zjistila, že jsem těhotná.

Pořád jsem si říkala, že trpí ztrátou práce a tak jsem se snažila, aby alespoň v domácnosti fungovalo vše, tak jak má. Po práci jsem uklízela, vařila a starala se o něj. Nechtěla jsem, aby měl špatnou náladu, tak jsem dělala vše, co si přál.

Brzy jsem si začala uvědomovat, že na mě začíná být finančně závislý. Neustále ode mě vyžadoval peníze, když jsem nakoupila něco do domácnosti nebo něco do dětské výbavičky, vždy mi vyčetl, že zbytečně utrácím. Snažila jsem se utrácet co nejméně. Začala jsem mít strach, jak zvládnu situaci po narození dítěte. Rozhodla jsem se, že s ním promluvím. Počkala jsem, až bude mít dobrou náladu a navrhla, že bychom mohli probrat finanční situaci. Druh na mě začal křičet, co chci probírat, když neustále utrácím, nemůžu se prý divit, že máme málo peněz. O svých každodenních útratách se nezmnul. Upozornila jsem ho na to, že kdyby neutrácel za cigarety a alkohol, byla by situace jiná. Po těchto slovech se na mě vrhnul, začal mě bít pěstmi do hlavy a křičet, že jsem děvka, kdoví s kým dítě mám a ať ho živí ten, kdo mi ho udělal. Chránila jsem si břicho, byla jsem v té době v šestém měsíci těhotenství. Cítila jsem, že krvácím z hlavy a přála si, aby už přestal. Po chvíli se zvedl a odešel. Zavolala jsem záchrannou službu, bála jsem se o dítě. Naštěstí bylo v pořádku, já jsem na hlavě měla tři stehy.

Druhý den přišel s kyticí růží, věděla jsem, že musela stát spoustu peněz. Začal se mi omlouvat, plakal, říkal, že nemůže uvěřit tomu, co udělal, že o naše dítě i o mě moc stojí. Věřila jsem, že to myslí vážně, myslela jsem, že mě miluje a udělal to na základě výčitek, že nemá práci.

Až do porodu se mi věnoval, staral se o domácnost a našel si krátkodobou brigádu. Přestal chodit do hospod a zbytečně utrácet.

Po návratu z porodnice se začala situace měnit. Chlapeček, který se nám narodil byl hodně plačtivý, celé noci jsem u něj probděla. Druh mi téměř nepomáhal, stále jen nadával, že se neumím o dítě postarat, že je doma nepořádek a já že vypadám jako stará kráva. Snažila jsem se mu však ve všem vyhovět, věděla jsem, že potřebuje být vyspalý, chodil pracovat na stavbu. Přes den jsem usínala vyčerpáním. Když jsem nestihla uvařit večeři, byl vzteklý, nadával a vyhrožoval, že mě vyhodí na ulici. Věděla jsem, by toho byl schopný.

Stále mi také vyčítal, že s ním intimně nežiji. Po porodu jsem měla nějaké problémy a sex byl pro mě bolestivý.

Dítěti se vůbec nevěnoval, jen se posmíval, že má tupý výraz. Prý po mě. Často jsem plakala, ale bála jsem se někomu svěřit. Věděla jsem, že bych bez něj situaci nezvládla.

Jednou přišel domů dřív než jsem ho čekala. Dítě nebylo najezené a večeře nedovařená. Zrovna jsem kojila. Odtrhl dítě, dal ho na postel a začal mě bít. Prosila jsem ho, ať toho nechá. Chlapec začal plakat. Neposlouchal mě, křičel a dál mě bil.

Následkem byly modřiny po celém těle a tržná rána pod okem. Ve chvíli, kdy mě pustil a odešel na záchod, jsem zavolala policii.

1.2.6 Situace týrané ženy – následky domácího násilí na psychiku

Domácí násilí představuje jednu z největších zátěží ovlivňujících psychiku ohrožené osoby. Vzhledem k tomu, že je stresorem působícím na jedince nepřetržitě i několik let, jeho následky na fyzické i psychické zdraví jsou velmi závažné.

V souvislosti s následky domácího násilí se hovoří o syndromu týrané ženy, posttraumatické stresové poruše (PTSP) a stockholmském syndromu.

Domácí násilí je pro ženu traumatizujícím zážitkem, který negativně ovlivňuje její život i po ukončení násilného vztahu.

Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová (2008) uvádějí syndrom týrané ženy, popisující následky týrání žen. V souvislosti s tím poukazují na to, že však není veden v Mezinárodní klasifikaci nemocí DSM IV, což může přinést určité problémy, obzvláště pokud je používán jako diagnóza.

PTSP lze vnímat jako obecné označení pro symptomy, které se objevují u jedinců, kteří zažili nějakou traumatickou událost. Syndrom týrané ženy může být vnímán jako jedna z kategorií posttraumatické stresové poruchy, vykazuje tedy charakteristiky shodné se základními rysy PTSP. Vztahuje se však ke konkrétní traumatické události – týrání ze strany partnera – což poukazuje na určitá specifika tohoto traumatu.

„Syndrom týrané ženy je definován jako soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí. Syndrom týrané ženy se skládá z poměrně bohaté mozaiky různých projevů, v konkrétním případě mohou být některé symptomy zvýrazněny, jiné naopak ustupují do pozadí.“ (Čírtková, 2001 – 2008)

Syndrom týrané ženy zahrnuje fyzické i psychické symptomy. Mezi ně patří deprese, úzkosti, znovuprožívání traumatu, naučená bezmocnost, nízké sebevědomí, izolace, obavy z komunikace, bolesti hlavy, zad a další fyzické potíže. U některých týraných žen se může rozvinout některá z poruch příjmu potravy, alkoholismus nebo sebevražedné myšlenky.

Žena trpící syndromem týrané ženy je přesvědčena o tom, že vinu za násilí a rozpad rodiny nese ona, odpovědnost někoho jiného není schopna připustit. Má pocit, že je násilný partner všehoschopný, všudypřítomný, vševědoucí, všemocný. I přesto, že je tento pocit iracionální, způsobuje úzkosti a stres. Týrané ženy se bojí více o své děti než

o sebe. Mnohdy násilného partnera neopustí právě z důvodu obavy o děti – nemá kam s nimi odejít, nechce, aby přišli o otce apod.

Syndrom týrané ženy tak částečně objasňuje, proč se týrané ženy tak často ke svým násilným partnerům vracejí.

Jak jsem již výše zmínila posttraumatická stresová porucha je souborem příznaků, které se mohou objevit u jedinců, kteří byli vystaveni nějakému traumatickému zážitku.

Vznik PTSP nepodněcují pouze náhlé, neočekávané události, které se odehrají pouze jednou, ale také dlouhodobé vystavování násilí, výhrůžky násilím a opakující se traumatické události.

PTSP je charakteristická vtíravými myšlenkami na trauma v průběhu dne a nočními můrami. Traumatizovaní jedinci mohou vyhledávat situace, které se podobají té, která je poškodila. (Voňková in Voňková, Huňková, 2004)

Jedinci trpící PTSP často vyhledávají izolaci, unikají všemu, co by jim traumatickou událost připomínalo. Tento příznak je následkem toho, že v době, kdy násilí probíhalo, nemohli utéct ani klást odpor. (Voňková in Voňková, Huňková, 2004)

Oběť je stále připravena na další trauma, organismus není schopen se uvolnit. PTSP přináší podrážděnost, poruchy spánku ale také zvýšenou lekavost. (Voňková in Voňková, Huňková, 2004)

„Posttraumatická stresová porucha se projevuje přetrvávající úzkostí a zvýšenou precitlivělostí. Jejím důsledkem bývají potíže v koncentraci pozornosti a poruchy spánku. Postižení bývají také často depresivní, někdy mívají i suicidální tendence.“ (Vágnerová, 2002, s.211)

„Stockholmský syndrom byl poprvé popsán v literatuře v sedmdesátých letech při přepadení stockholmské banky, ve které útočníci drželi několik dní rukojmí. Se syndromem, kterým trpěla propuštěná rukojmí, se často setkáváme u dlouholetých obětí domácího násilí. Mezi násilníkem a obětí se vytváří emocionální vztah a oběť se identifikuje s jednáním násilníka. Snaží se mu zavděčit a podvědomě si vykupuje jeho shovívavost, čímž chrání svůj život.“ (Voňková in Voňková, Huňková, 2004, s. 77)

Stockholmský syndrom je vysvětlením proč týrané ženy tak často své násilné partnery brání a omlouvají jejich chování. Nejenže svého partnera mnohdy stále milují,

ale také jsou na něm velice závislé. On je tím, kdo řídí jejich život, dává jim příkazy, vede je a je ve své podstatě jedinou jistotou, kterou žena má.

Krátce po odchodu z násilného vztahu mají týrané ženy pocit, že nejsou schopny bez násilného partnera žít. Jejich sebevědomí je na velice nízké úrovni a zároveň jsou ve svém rozhodování omezeny právě citovým vztahem k partnerovi.

Internetová poradna pro týrané ženy uvádí dotaz, který vykazuje obecné znaky situace, ve které se týraná žena nachází (upraveno).

Dobrý den, manžel mě neustále ponižuje, nadává mi a to vše před dětmi. Pokud je v té své náladě, tak je mu jedno kdo je kolem. Vždy ho prosím, ať to nedělá před dětmi, ale nic nepomáhá, jen na mě křičí, že přece i ty děti musí poznat jaká jsem. Vše trvá již s přestávkou 5let, ale i v době přestávky byl takhle hrubý. Teď, když jsem začala mluvit o rozvodu, tak mi začal kupovat drahé věci, plánuje společnou dovolenou a když jsem mu řekla, že takhle žít nechci a že se rozvedu tak mi říká, že se hrabu jen ve starých problémech a o nic víc se nesnažím. Jsem už tak vyčerpaná, že si přestávám věřit a začínám věřit tomu, že jsem opravdu špatná a že je chyba na mé straně. Vždy jsem byla oblíbená mám spoustu známých, kteří tvrdí, že jsem se změnila. Kde najít odvahu.

1.2.7 Mýty o domácím násilí

S domácím násilím se pojí relativně velké množství mýtů. Mýtus je vyprávění nebo také báje, symbolický příběh, který je lidmi vytvářen s cílem objasnit situace, kterým nerozumí, které jsou jim vzdálené či skryté nebo se kterými nemají osobní zkušenosti. Hlavním smyslem mýtů bylo dosáhnout alespoň určitého stupně harmonizace vztahu člověka, společnosti, ale také přírody. Vytváření mýtů je ve společnosti zcela přirozeným procesem.

Ani v současné době nebyla oslabena schopnost a potřeba člověka vytvářet mýty. Jedinci i nadále touží po harmonizaci, ujištění, pochopení a dosažení určitých jistot v běžném životě. I přesto, že jsou mýty považovány za smyšlenky nebo výmysly, stále si jimi lidé dopomáhají ke snazší orientaci ve společnosti a odstranění pocitů nejistoty pramenící z neznalosti nějakého problému.

Mýty nám pomáhají pochopit složité jevy nebo problémy, kterým nerozumíme, neboť nemáme dostatek vlastních zkušeností. Objasňují příčiny a snižují pocity úzkosti z nejistoty a ohrožení. Pro jedince je většinou mnohem snazší přijmout vysvětlení, která jsou mu předkládána autoritami, než se pokoušet proniknout do problému, pochopit ho a vytvořit si vlastní názor.

Nejčastěji jsou tedy mýty opředeny problémy či jevy, které jsou skryté, nedostupné nebo tabuizované. Domácí násilí je jedním z těchto problémů. Je charakteristické skrytostí, intimitou, neveřejností. Po dlouhou dobu bylo tabuizováno, společnost neměla možnost jej správně pochopit, neboť se o něm veřejně nemluvilo. Násilí, které se v rodinách odehrávalo, nebylo nijak zveřejňováno nebo řešeno orgány veřejné správy. Charakteristické znaky a dlouhotrvající odmítání otevřeně o domácím násilí hovořit způsobilo, že se v souvislosti s ním začaly objevovat různé mýty a domněnky o tom, proč k němu dochází a jak probíhá.

Skrytost domácího násilí v nás také vzbuzuje pocit, že se nás problém domácího násilí netýká, že se s ním nemůžeme potkat. Zároveň v nás vyvolává otázky podobné těm, jakých lidí se tedy domácí násilí týká, čím jsou jiní, proč svoji situaci neřeší, apod.

V procesu snahy najít na tyto otázky odpovědi vytváříme konstrukce, které nereflektují realitu a které vnášejí do problému domácího násilí další patologické roviny. Nepodložené představy, informace nejasného původu, domněnky, vlastní fantazie, ale také bulvární pohledy na věc způsobují, že se na problém domácího násilí společnost dívá zkresleně, odmítavě, s nepochopením a s představami, které se zcela mýjí s realitou.

Velký vliv na vznik mýtů mají také pozůstatky patriarchální kultury ve společnosti. Tyto se projevují například ve výchově či obecné tendenci společnosti obsazovat do vedoucích pozic muže a všeobecné nedůvěře v řídicí schopnosti ženy.

Patriarchální uspořádání přineslo pohled spočívající v přesvědčení, že muž je víc než žena, má moc, je tím, kdo je ekonomicky silný a má tak právo rozhodovat.

Ráda bych zde uvedla základní, stále se opakující mýty, které vedou ke zkreslování situace ohrožených i násilných osob. Tyto mýty považuji za velmi nebezpečné, neboť

mohou vytvářet ve společnosti kromě nepochopení také nepřátelský postoj vůči ohroženým osobám.

Předsudky brání ohroženým osobám, aby o problému otevřeně mluvily a napomáhají násilným osobám upevňovat jejich moc.

(Marvánová – Vargová, Prokopová, Toufarová, 2008, s. 18 - 20) uvádějí následující mýty, které jsem doplnila svými komentáři, založenými na mé dosavadní praxi.

„Partnerské násilí je soukromou záležitostí, do které by se okolí nemělo míchat....“

Vznik tohoto mýtu není obtížné odhalit. Postoj státu byl po dlouhou dobu v duchu tohoto přesvědčení. Násilí mezi partnery bylo považováno za problém pouze dvou lidí, který by neměl řešit nikdo další. Možná právě toto nastavení ve společnosti znemožňovalo po dlouhou dobu vytvoření právních opatření, která by partnerské násilí řešila.

Důležitým uvědoměním vedoucím ke změně bylo to, že ohrožená osoba často není schopna se z násilného vztahu sama vymanit. Potřebuje podporu a pomoc, neboť si mnohdy neuvědomuje, že chování jejího partnera není správné, tzn. že je možné žít ve vztahu bez násilí. Zároveň se týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí stalo trestným činem podle platného trestního zákona. Společnost vyžaduje potrestání každého, kdo spáchá trestný čin.

„Partnerské násilí se týká jen několika lidí...“

Tento mýtus vznikl nejspíše právě na základě skrytosti domácího násilí. Na veřejnost stále proniká jen malé množství případů násilí mezi partnery. Dalším důvodem je bezpochyby také to, že stát problém domácího násilí neřešil. Na základě toho vzniklo přesvědčení, že co stát neřeší, není asi natolik závažné, tzn. netýká se dostatečně velké skupiny lidí, aby byla vytvářena určitá opatření. V současné době pomáhá tento mýtus odstranit zveřejňování výzkumů a statistik organizací pomáhajících ohroženým osobám. Tyto dokazují⁷, že je jevem ve skutečnosti podstatně častějším, ale nedostatečně identifikovaným.

⁷ Viz podkapitola 1.2.10.

„K partnerskému násilí dochází jen v nižších společenských vrstvách...“

Tento mýtus patří k nejrozšířenějším. Přetrvává představa, že k napadání jednoho z partnerů dochází pouze u sociálně slabších rodin. Domnívám se, že tento mýtus souvisí s mýtem mnohem širším. Ve společnosti přetrvává pocit, že příslušnost k nižší společenské vrstvě znamená automaticky předpoklad větší tendence k sociálně patologickým jevům. Toto přesvědčení je samo o sobě mýtem. Vzniká pravděpodobně na základě toho, že je médií zveřejňována pouze kriminální činnost nejnižších a nejvyšších společenských vrstev. Praxe ukazuje, že domácí násilí, ke kterému dochází na území Prahy, je často páčáno vysoce postavenými, nadstandardně finančně zajištěnými muži.

Příslušnost ke společenské vrstvě není předpokladem k páčání domácího násilí.

S tímto mýtem úzce souvisí i představa, že k domácímu násilí dochází převážně v rodinách, kde mají partneři nízké vzdělání. Z praxe vím, že se vzděláním může souviset to, jakým způsobem je násilí páčáno, tzn. volba typu domácího násilí. Násilné osoby s vyšším vzděláním častěji volí takové typy násilí, které nezpůsobují viditelné stopy, neboť si více uvědomují jaké následky by pro ně mohlo mít zveřejnění viditelného fyzického zranění.

„Partnerské násilí jsou jen drobné neshody...“

Partnerské násilí má velmi závažné následky. Nedá se v žádném případě říci, že by bylo drobnou neshodou. Představa o drobných neshodách také pravděpodobně souvisí s dlouhodobým nezájmem státu o tento problém. Vychází z víry společnosti, že stát by závažné problémy nenechal neřešené.

„To není násilí, je to jen hádka...“

O hádce by se dalo hovořit v případě, kdy oba protivníci mají přibližně vyrovnané síly. Prostředky, které mají obě strany k dispozici jsou vyvážené a oba mají tedy stejnou šanci prosadit svůj názor. V situacích domácího násilí má však jedna ze stran výraznou fyzickou a psychickou převahu.

Hádka také může být záměrně jednou ze stran vyprovokována, aby vznikla záminka pro potrestání. V tomto případě je samotná hádka násilím.

„Příčinou násilí je alkoholismus partnera...“

Alkohol opravdu velmi často hraje v situacích domácího násilí roli. Požití alkoholu může umocnit pocity moci, nadvlády a síly, ale také vyvolat potřebu dokázat si tuto moc ve skutečnosti. Z tohoto důvodu mnohdy dochází k násilí poté, co násilná osoba požije alkohol. Nedá se však říci, že by alkohol vždy násilí zapříčinil. Násilná osoba se většinou chová násilně proto, že se tak chovat chce. Alkohol se tedy častěji stává spouštěčem než příčinou.

„Ženy muže k násilí vyprovokovaly...“

Tento mýtus v podstatě říká, že ženy touží po tom být týrány. Předkládá představu, že se ženám násilné chování vůči nim natolik líbí, že jej chtějí zažívat a tudíž jej vyvolávají provokacemi. Zároveň je zde obsažena představa provokace - ta spočívá v tom, že žena nesplnila požadavky muže, čímž ho vyprovokovala k násilné reakci – potrestání.

Tento mýtus považuji za jeden z nejnebezpečnějších. Obviňováním žen z provokace společnost podporuje a ospravedlňuje násilné chování mužů a zároveň ujišťuje týrané ženy v tom, že ony jsou těmi, kdo za celou situaci nese zodpovědnost.

U tohoto mýtu je však potřeba upozornit na jiný pohled. V situacích, kdy je primárně ohroženou osobou muž, často dochází k tomu, že žena (násilná osoba) muže psychicky týrá, fyzicky ho napadá ve spánku, zesměšňuje jej apod. Všechny tyto útoky mohou vyústit v situaci, kdy muž týrání nevydrží a zareaguje agresivně, např. ženu uhodí. Ona poté může zneužít situace a přivolat Policii ČR. Ta může situaci vyhodnotit tak, že je za ohroženou osobu považována, ve skutečnosti násilná, žena. Ohrožený muž může být vykázán, aniž by bylo odhaleno, že je násilím ohrožen on. Zde se tedy jedná o cílenou provokaci násilné ženy.

„Situace není tak strašná, jinak by žena odešla...“

Situace je opravdu strašná. Žena neodchází z důvodu mnoha obav a nejistot. Nejčastějšími příčinami jsou nezletilé děti a obava z ekonomické situace po odchodu od násilného partnera. Žena nechce „vzít“ dětem otce, v násilném svazku setrvává kvůli nim. Neuvědomuje si však, že zabraňováním odchodu od násilného partnera škodí nejen sobě, ale také dětem - svědkům násilí.

Další, zcela oprávněnou obavou, je strach z ekonomické situace. Týraná žena většinou nemá dostatek finančních prostředků na to, aby zařídila pro sebe i děti bydlení. Uvědomuje si, že postavení násilného partnera je mnohem silnější. Obává se, že pokud nezajistí vhodné bydlení, soud rozhodne o svěření dětí do péče otce.

Odchod ztěžuje také strach, aby partner nenaplnil své výhrůžky, poté co od něj odejde.

Důležitou roli hraje také syndrom týrané ženy nebo stockholmský syndrom, znesnadňující odpoutání se od partnera.

(Bednářová, Macková, Prokešová, 2006, s.25) dělí mýty do tří kategorií.

„1. Mýty související se samotným výskytem násilí a sociálním statusem rodiny

2. Mýty související s osobou agresora

3. Mýty související s osobou oběti“

Do první skupiny spadají mýty zpochybňující násilí, přesvědčení o tom, že se násilí odehrává pouze v dysfunkčních rodinách a že je věcí soukromou, do které by se neměl nikdo míchat.

Ve druhé skupině se nacházejí mýty, které říkají, že každému může ujet ruka, násilné chování je způsobeno alkoholem, násilná osoba je primitiv bez vzdělání.

Třetí skupina zahrnuje mýty, které říkají, že ženy si vybírají samy násilné partnery, k násilí partnery provokují a chtějí být týrané, jinak by dávno odešly. (Bednářová, Macková, Prokešová, 2006)

Dalším, často se vyskytujícím přesvědčením je, že týranými ženami se stávají slabé, neprůbojné a neúspěšné ženy. Původ této představy není obtížné najít. Týraná žena tak opravdu působit může. Několikaleté násilí má za následek, že se žena stane labilní, pasivní, slabou, roztřesenou, nesamostatnou, nesebevědomou, působící nedůvěryhodně a „hystericky“. Násilný partner od počátku působí na vnímání ženy sebe samé, mění její představu o sobě samé. Vyvolává v ní přesvědčení, že je psychicky nemocná, slabá, k ničemu, nesamostatná. Vzhledem k tomu, že týraná žena často neslyší jiný názor na sebe samu postupně jeho názor přijímá.

Společnost se poté setká s obrazem ženy, která opravdu nepůsobí sebevědomě a silně a potvrzuje tak domněnku společnosti, že týranými ženami jsou pouze ženy submisivní a slabé. Toto přesvědčení je nesmírně obtížné vyvrátit.

Nesprávnost tohoto přesvědčení potvrzuje také fakt, že neexistuje univerzální oběť, stejně jako neexistuje univerzální agresor.

Ohroženou osobou se tedy může stát žena na mateřské dovolené i žena, která je úspěšnou ředitelkou podniku.

1.2.8 Svědci domácího násilí

Vzhledem k tomu, že je domácí násilí skryté, hrají všichni přímí svědci velmi významnou úlohu při dokazování násilného chování. Považují tedy za velmi důležité uvést, kdo všechno se může stát svědkem domácího násilí.

Děti

Nejčastějšími a mnohdy jedinými svědky domácího násilí se stávají děti. Bývají přítomny i u těch nejbrutálnějších forem týrání jejich matky. V některých případech násilná osoba svou agresi směřuje také vůči nim.

Pro dětské svědky se domácí násilí stává traumatem, který ovlivňuje celý jejich život. Nejen, že přebírají své mužské a ženské role z modelu, kdy jeden z rodičů se chová násilně k druhému, ale také jejich postoj k násilí se může vyznačovat zvýšenou tolerancí nebo právě naopak. Starší děti týranou matku buď brání nebo se naopak staví na stranu otce a zapojují se do týrání. V některých případech dochází také k tomu, že poté, co děti s ochrannou tendencí matce pomohou opustit násilného otce, samy přebírají jeho roli a nevědomky se začínají chovat jako on. Ochrana se mění v kontrolu a manipulaci.

V rodinách, kde k domácímu násilí dochází, by měli intervenující pracovníci Oddělení sociálně právní ochrany dětí motivovat rodiče i dítě, aby se zúčastnilo programu pro děti – svědky domácího násilí. Účast dětských svědků násilí mezi rodiči považují za nezbytně nutné, neboť pouze touto cestou lze aktivně předcházet přebírání vzorů a tím pádem volbou obdobného chování v dospělosti.

Sousedé

Dalšími důležitými svědky domácího násilí jsou sousedé. Ti však mohou situaci v rodině vnímat zkresleně kvůli osobním sympatiím či antipatiím vůči ohrožené nebo násilné osobě a mohou tak vypovídat neobjektivně. Násilné chování také mohou identifikovat pouze na základě domněnek – např. zvuků, které k nim doléhají.

Jejich svědectví je však nesmírně důležité, neboť oni mohou být těmi, kdo spatří ohroženou osobu bezprostředně po napadení. Často se také stávají spojenci ohrožené osoby. Mají s ní domluvený signál, na jehož základě přivolají policii apod.

Rodina

Svědkiem se také někdy stává širší rodina – rodiče, sourozenci a další příbuzní ohrožené i násilné osoby. Ne vždy se ale snaží situaci řešit, neboť u nich může přetrvávat názor, že do vztahu manželů není možné zasahovat. Rodina se však svědkem stát nemusí – pokud násilné chování není zjevné a ohrožená osoba se jim nesvěří.

Přátelé

Za svědka domácího násilí jsou považováni také přátelé ohrožené osoby. Ti se mohou stát významnou postavou v trestním řízení. Po sepsání čestného prohlášení, že o násilném chování věděli, se stanou svědky u soudu. Tato situace je zavazuje vypovídat pravdu, pokud by tomu tak nebylo, mohli by být sami obviněni.

Jedinci, kteří sepsají čestné prohlášení nemusí být přímými svědky násilného chování, pro trestní řízení je dostatečným svědectvím i to, že se jim ohrožená osoba s páchaným násilím svěřila.

1.2.9 Nejčastější důvody ztěžující týrané ženě odchod od násilného partnera

Jeden z mýtů, který jsem uvedla v podkapitole 1.2.7 zní „*Situace není tak strašná, jinak by žena odešla*“. V této podkapitole bych se ráda věnovala tomu, jaké jsou nejčastější důvody, které týrané ženě ztěžují odchod od násilného partnera.

Kromě výše zmíněného mýtu, který na týranou ženu vyvíjí určitý nátlak se objevuje velké množství okolností, které nejen, že jsou skutečně závažné, ale zároveň jsou ještě zveličované násilným partnerem. Pro týranou ženu, která nevěří ve své schopnosti je obtížné připustit, že by je mohla překonat a začít nový život.

Nejčastěji uváděnými důvody, proč se týraná žena bojí ukončit násilný vztah jsou:

- strach, že by přišla o děti
- ekonomická závislost na partnerovi
- celkový strach z reakce partnera

Z vlastní praxe vím, že týrané ženy velmi trpí vědomím, že jsou jejich děti svědky násilí, které na nich jejich partneři páchají. Mnohdy v násilném vztahu zůstávají právě kvůli dětem, neboť chtějí, aby vyrůstaly v úplné rodině. Důležité je, aby si ženy uvědomily, že setrvání ve vztahu dětem více škodí než prospívá. Se svým otcem mohou děti mít i po rozvodu rodičů velmi dobrý vztah. Poté, co se násilný partner dozví, že žena podala návrh na rozvod nebo poté co odešla ze společného bytu, začne jí vyhrožovat, že přijde o děti. Velké množství násilných mužů využívá děti jako prostředku vydírání a dalšího týrání žen, neboť si uvědomují nejen jejich silnou potřebu o děti pečovat, ale také to, že jí na dětech velice záleží. Často tedy začnou činit takové kroky, které mají mít za následek získání dětí do vlastní péče. Tím pokračují v týrání ženy.

Děti jsou pro týranou ženu jistotou a zároveň jí pomáhají složitou situaci zvládnout. Týraná žena má ze svého partnera neúměrný strach, věří, že je všemocný, že má všude známé a že je schopen dosáhnout toho, že jí budou děti odebrány. Z tohoto důvodu často vyhoví partnerovým požadavkům a vrátí do společného obydlí nebo vezme zpět žádost o rozvod.

V situacích, kdy má partner podstatně vyšší příjmy než žena, je strach ze svěřením dětí do jeho péče ještě větší. Kromě toho, že partner děti lépe ekonomicky zajistí, hrozí zde i možnost, že si je začne kupovat drahými dárky, po kterých touží a které jim matka poskytnout nemůže.

V internetové právní poradně proFem o.p.s. se velmi často objevují dotazy podobné těmto (upraveno).

Dobrý den, žiji již 9 let s despotickým přítelem. Máme spolu sedmiměsíční dceru, kterou kojím. Konečně jsem se odhodlala situaci řešit (chci aby dcera žila v klidu). Přítel nemá stejnou adresu trvalého pobytu jako já s dcerou (dcera má ale jeho jméno) a nejsme manželé. Nechci ani výživné. Když jsem příteli dala návrh na rozchod úplně se zhroutil, začal mi vyhrožovat fyzickou likvidací a tím, že mi dceru vezme a už jí neuvídím. V minulosti jsem vyhledala psychiatrickou pomoc pro velké úzkosti, kterými jsem trpěla. On to teď používá proti mě, že bláznů dítě nikdo nesvěří. Musí naši situaci řešit opatrovnícký soud? Jsem ochotna dceru příteli svěřovat, ale nesouhlasím se střídavou péčí.

Dobrý den, naše manželství je definitivně rozpadlé, rozhodla jsem se rozvést poté co mi manžel vyhrožoval, že mě zmlátí tak že na to nezapomenu a já věřím, že je toho schopen.

Mámě pětíměsíční dceru, kterou kojím. Manžel jí chce do péče, údajně jsem hysterická a patřím do blázince. Vyhrožuje mi, že za měsíc kdy jí bude 6 měsíců tak mi jí vezme a převede na flašku aby nebyla závislá na mém kojení. Mám doopravdy strach, že to uděl. Ted' s rozvodem nebude souhlasit protože chce malou do péče. Ještě bych chtěla vědět zda mám podat žádost o rozvod i když on s tím ted' nebude souhlasit a co se může stát když bych se ted' s dcerou někam odstěhovala.

Dalším, téměř vždy zmiňovaným důvodem, proč týrané ženy dlouho setrvávají v násilném vztahu, je ekonomická závislost na partnerovi. Tento důvod uvádějí nejen ženy na mateřské dovolené, ale také ženy v předdůchodovém či důchodovém věku. V některých případech násilný partner s vysokým příjmem v průběhu přebírání moci a kontroly nad ženou docílí toho, že žena přestane pracovat a začne se starat o domácnost. Muž se stane jediným živitelem rodiny. Je tedy samozřejmé, že se žena začne obávat toho, co by se stalo, kdyby opustila byt. Většinou nemá přístup ke společnému účtu, o výdajích rozhoduje partner.

Internetová právní poradna proFem o.p.s. uvádí tento dotaz (upraveno).

Jsem vdaná téměř 20 let, manžel mě bil, znásilnil, běžné bylo trhání oblečení a ničení mých osobních věcí. Konečně jsem se odhodlala k rozvodu, ale vyšlo najevo, že manžel uzavřel bez mého vědomí leasing, vzal si několik půjček, o kterých jsem nevěděla(nikdy jsem neznala jeho příjmy, vždy jsem dostala odměřenou „částku" na domácnost ke své výplatě a když jsem nevyšla, byla jsem bita). Manžel má milenkou, se kterou bydlí. Vysmívá se, že rozvedeme-li se, polovina jeho dluhů, což by bylo asi prý 300 000 přejde na mě. Jsem momentálně bez práce, starám se o naše 2 děti a nebýt mých rodičů asi bychom umřeli hlady, na děti mi nic nechce dát.

Vedoucí intervenčního centra v Praze, PhDr. Marie Šusterová, vidí jako možné řešení této situace zavedení sociálních půjček od státu. Tyto by byly poskytovány pro dobu po rozvodu s partnerem v situacích prokazaného domácího násilí. Poukazuje také na možnost výstavby sociálních bytů (např. garsonek), které by spravovaly a přidělovaly obce.

Týrané ženy mají ze svých partnerů pochopitelný strach. Čím větší tento strach je, tím obtížnější je najít odvahu svěřit se a začít situaci řešit. V Praze je mezi násilnými osobami minimálně polovina těch dvojí tváře. Okolí je zná jako společenské, úspěšné,

ochotné, doma se chovají agresivně. Právě tento stav je pro týranou ženu obtížný – obává se, že se setká s nepochopením ze strany okolí a že jí nikdo neuvěří.

Také v situacích, kdy mezi partnery dochází k psychickému násilí bez fyzického napadání, se víra ženy v to, že by jí mohl někdo uvěřit výrazně snižuje. Uvědomuje si, že není schopna násilí prokázat a přestává věřit, že by se jí mohlo podařit z násilného vztahu vymanit.

Ve výpovědích žen, které přicházely na konzultace do nestátní organizace, kde jsem absolvovala praxi, se často objevovaly věty typu: „*bojím se, že mě všude najde*“, „*má známé všude*“, „*když odejdu, zabije mě*“, „*vyhrožuje, že si něco udělá, když odejdu*“, a další. Násilnému partnerovi se podaří vnutit ženě představu, že i po jejím odchodu bude on tím, kdo řídí a ovlivňuje její život. Pro týrané ženy je obtížné uvěřit, že partner není všemocný a že je ona kompetentní rozhodovat o svém životě. Strach, které ženy mají je většinou zcela paralyzuje, nejsou schopny bez podpory udělat samy první krok.

Obavy z partnera mohou být do určité míry oprávněné, není tedy dobré je podceňovat. Na druhou stranu je nutné dát najevo, že není možné dovolit partnerovi, aby ženě takto vyhrožoval.

Aby týraná žena dokázala odejít od násilného partnera je potřeba, aby na sobě, za pomoci psychologů a sociálních pracovníků, začala intenzivně pracovat. Důležité je podpořit růst sebevědomí ženy, zvýšení vlastního sebehodnocení, nalezení síly nalézt vlastní životní program, získat zaměstnání a tím snížit závislost na partnerovi, učit se asertivitě a sebezprosažení.

1.2.10 Výzkumy týkající se domácího násilí provedené v ČR

První výzkum týkající se domácího násilí proběhl v roce 2001. Výzkum provedla agentura STEM pro Bílý kruh bezpečí. Výzkumu se zúčastnilo 1720 respondentů starších 15 -ti let. (Marvánová – Vargová, Prokopová, Toufarová, 2008)

Voňková in Voňková, Huňková (2004) uvádí statistiku, která je výsledkem výše zmíněného výzkumu z roku 2001. Násilí v partnerském vztahu v té době přiznal každý šestý občan ČR, domácím násilím trpí v ČR minimálně 16% populace nad 15 let.

Dvě třetiny občanů se domnívaly, že domácí násilí je závažným jevem, který je nutné řešit. Na druhou stranu každý druhý člověk by váhal s pomocí nebo by domácí násilí nechal bez povšimnutí.

Dvě třetiny obyvatel ČR byly přesvědčeny, že napohled slušných lidí se domácí násilí netýká.

Další výzkum proběhl v roce 2003 v rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách. Výzkumem bylo zjištěno, že 38% žen z 1980 zažilo během svého života některou z forem násilí ze strany svého partnera. (Marvánová – Vargová, Prokopová, Toufarová, 2008)

V roce 2006 proběhl další výzkum agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR. Výzkumu se zúčastnilo 1690 respondentů starších 15-ti let. O 13% méně obyvatel než v roce 2001 soudí, že se domácího násilí nedopouštějí napohled slušní lidé. Více než dvě třetiny populace soudí, že se oběťmi domácího násilí stávají slabé a bojácné ženy. O 23% lidí více než v roce 2001 se domnívá, že je domácí násilí závažným problémem, který je potřeba řešit. O 9% více než v roce 2001, tedy 80% lidí se domnívá, že rodina problém domácího násilí sama nevyřeší, tudíž by ho společnost neměla tolerovat. 13% respondentů se stalo obětí násilného partnera.

2. Sociální služby reagující na domácí násilí v České republice – existující a chybějící

V České republice se v průběhu posledních let věnuje domácímu násilí stále větší pozornost. Některá nestátní zařízení, pomáhající osobám ohroženým domácím násilím, vznikla již před více než deseti lety, jejich činnost se však stává čím dál systematictější.

Do procesu řešení domácího násilí začal vstupovat také stát a to prostřednictvím přijímaných zákonných opatření a nově vznikajících institucí, pomáhajících nejen ohroženým osobám, ale také rodinným příslušníkům, kteří nejsou osobami ohroženými domácím násilím.

Kromě vznikajících zákonných opatření, kterým je věnována 4. kapitola, jsou častější nejrůznější informační kampaně, dále jsou pořádány mezinárodní konference, neustále se také zlepšuje spolupráce mezi orgány zapojujícími se do prevence, odhalování a řešení domácího násilí. Rozšiřuje se nabídka pomoci osobám ohroženým domácím násilím.

Domnívám se, že systém služeb pro ohrožené osoby funguje již velice dobře a škála služeb začíná být relativně široká.

Služby zaměřené na pomoc ohroženým osobám jsou poskytovány formou ambulantní a terénní. Jedná se především o poradenství a prevenci. Dále lze do služeb zahrnout azylové domy, zařízení pro poskytnutí krizové pomoci a intervenční centra⁸.

Ambulantní pomoc může být poskytována dlouhodobě nebo se může jednat o krátkodobou intervenci, která je poskytnuta ambulantně. Nejčastěji ji využívají ženy, které mají zajištěné vlastní bydlení, příp. bydlí u rodičů, přátel, nebo o ženy, které ještě nejsou rozhodnuty násilného partnera opustit. Hlavní pozitivum této formy pomoci vidím v tom, že žena není nucena opustit prostředí, které dobře zná a ve kterém je zcela nebo částečně doma. Vstup do azylového bydlení může na týranou ženu působit velmi negativně a do určité míry zhoršovat její psychický stav. Na druhou stranu volba ambulantní pomoci znamená, že i nadále zůstává ve stejném bytě či domě s násilným

⁸ Intervenčním centrům je věnována podkapitola 4.2.

partnerem a je tedy neustále ohrožena násilím. Tato forma pomoci je stejně hodnotná jako práce v azylovém domě nebo práce terénní. Týraná žena sama volí četnost setkávání se sociálním pracovníkem nebo psychologem.

Terénní práce s ohroženými osobami spočívá v kontaktní sociální práci přímo v terénu. Touto formou práce se rozumí především vyhledávání ohrožených osob v místech, kam se často obracejí o pomoc. Terénní sociální pracovník ohrožené osoby nejčastěji kontaktuje na policejních odděleních, v nemocnicích, na sociálních odborech, v místech sídla orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Terénní práce v oblasti domácího násilí je méně často poskytovanou formou pomoci.

Pobyt v azylovém domě je jednou z důležitých forem pomoci. Týraná žena je někdy nucena opustit spolu s nezletilými dětmi byt či dům, který obývá s násilným partnerem. Týrané ženy své partnery opouští nejen ve chvílích, kdy podají návrh na rozvod či trestní oznámení (z důvodu strachu z reakce partnera), ale často také poté, co partner napadne jejich děti. Mnohdy je spouštěčem brutální útok na ženu samotnou.

Z praxe v azylovém domě vím, že odchod do azylového bydlení je pro týrané ženy krokem, se kterým se pojí velké množství negativních pocitů. Úleva, která se dostaví po opuštění bytu, kde je žena ohrožena na životě, je nedostatečná. Přetrvávají obavy a strach z dalšího pokračování situace. Za velice důležité považuji uvědomit si, že není snadné začít žít v domě s dalšími ženami a jejich dětmi. Je nutné přizpůsobit se již fungujícímu režimu, dodržovat pravidla a zároveň řešit problémy, vycházející z nevyřešené situace. Dalším problémem, který mne v souvislosti s azylovým bydlením napadá, je opuštění služby. Pokud týraná žena ve službě setrvá po dobu jednoho roku, je nucena odejít ve chvíli, kdy si ona i její děti již zvykly na dané prostředí, pracovníky i další uživatelky služby. Pracovníci azylového domu by měli po celou dobu pobytu pracovat s týranou ženou na tom, aby v době, kdy bude nucena službu opustit, měla zajištěno nové ubytování a byla psychicky připravena na další životní změnu. Vstup do běžného života může být velmi náročný. Pro ženu je velmi významná nabídka následné pomoci, která spočívá v možnosti obrátit se na pracovníky i po odchodu z azylového domu.

Azylové domy také staví spíše na psychologické pomoci, zaměřují se více na psychiku týraných žen. Ženám, které přicházejí je poskytnuta dostatečně dlouhá doba,

aby si odpočinuly, než začnou činit další kroky. Liší se tímto od služeb ambulantního typu (např. intervenční centra), které spočívají v poskytnutí masivní podpory v učinění kroků především v sociální a právní oblasti. Zkušenosti pracovníků intervenčního centra v Praze ukazují, že je někdy prvotní podpora směřovaná na vyřešení problémů v právní a sociální oblasti z dlouhodobého hlediska efektivnější než zaměření na poskytnutí pouze psychologické pomoci. Za nejlepší řešení považují paralelní poskytování obou forem pomoci.

Poradenství je nejčastěji děleno na sociální, právní, někdy také sociálně-právní. Sociální poradenství spočívá v poskytování informací týkající se situace, ve které se týraná žena ocitla, o možnostech řešení, navazujících službách a pomoci v oblasti sociálního zabezpečení.

Právní poradenství je zaměřeno na právní rovinu problému, v rámci něj jsou ženě poskytovány informace o právních krocích, pomoc při sepsání návrhů k soudu, zajištění právního zastupování apod.

Práce s ohroženými osobami

Při uvažování o pomoci ohroženým osobám by se dalo vyjít z Maslowovy pyramidy potřeb, ale také ze základních vývojových potřeb podle Alberta Pessa.

Základní potřebou člověka podle Maslowa patří uspokojení fyziologických potřeb. Mezi ně patří především zajištění jídla, spánku, vzduchu, odstranění bolesti apod. V situacích, kdy člověk není schopen uspokojit tyto základní potřeby, jen obtížně se mu podaří zaměřit se na nasycení jiných, vyšších potřeb. Druhou nejdůležitější potřebou je bezpečí a jistota. Z této potřeby je nutné vycházet při poskytování podpory týraným ženám. Svou situaci jsou snadněji schopny řešit pokud pocítí bezpečí a jistotu nejen pro sebe, ale také pro své děti. Další tři vyšší potřeby je týraná žena schopna uspokojit teprve poté, co jsou uspokojeny dvě nejnižší, ale prvotně nejdůležitější potřeby.

Albert Pessa ve své terapii vychází z pěti základních vývojových potřeb člověka. Patří mezi ně potřeba místa, výživy, opory, ochrany a limitů. Také tyto potřeby je třeba vnímat při poskytování odborné pomoci osobám ohroženým domácím násilím.

Pomoc, poskytovaná ohroženým osobám, by měla zahrnovat rovinu praktické i psychologické podpory. Obě dvě hrají svou nezastupitelnou roli, neboť napomáhají

ohrožené osobě činit takové kroky, které vedou k ukončení násilného vztahu a vytváření podmínek začít nový život.

Kromě potřeby zvýšit si sebevědomí, zlepšit schopnost samostatně se rozhodovat o svém životě, uvědomit si své schopnosti a najít znovu smysl života ohrožená osoba potřebuje pomoc při činění konkrétních praktických kroků, např. pomoc se sepsáním žádosti o rozvod, nalezení azylového ubytování a dalších.

Čírtková, Vitoušová in Matoušek et al. (2005) uvádí tyto základní formy pomoci.

Materiální pomoc – spočívající především v podpoře při zajišťování bezpečného bydlení, při péči o dítě, ale také ve zprostředkování přístupu k veřejným službám.

Psychická pomoc – spočívající v poskytnutí krátkodobých či dlouhodobých rad, ve vedení k rozhodnosti, ve schůzkách podporujících sebeúctu a sebedůvěru, v kurzech o výchově dětí a v účasti na skupinách vzájemné podpory.

Právní pomoc – týkající se dětí a jejich opatrovnictví, majetku, finanční podpory, sociální podpory.

Principy práce s ohroženými osobami jsou odlišné v každém typu poskytované služby. Obecně se však dá říci, že práce s ohroženou osobou spočívá v poskytování podpory, sdílení, pomoci při řešení situace v právní rovině, pomoc při výchově dětí, hledání zaměstnání a ubytování. Jedná se o provázení situací, hledání reálných možností řešení a nabídku dalších služeb.

Při poskytování pomoci je nutné vycházet z potřeb konkrétní ohrožené osoby. Ideální situace však nastává v okamžiku, kdy všechny formy pomoci, které ohrožená osoba shledává jako užitečné, probíhají paralelně. Mnohdy totiž nastanou situace, kdy nějaká událost ohrozí odhodlání ohrožené osoby situaci řešit a je tedy důležité zajistit v daném období jinou formu pomoci.

V rámci praxe jsem byla přítomna náslechům několika konzultací v rámci ambulantně poskytované služby pro osoby ohrožené domácím násilím. Ženy, které přicházely na konzultaci měly za sebou již první krok v řešení situace domácího násilí – telefonickou konzultaci. Některé z nich již absolvovaly jinou konzultaci v nestátní

organizaci, příp. na jiném místě (např. Policie ČR, Orgán sociálně-právní ochrany dětí apod.).

Považuji za důležité, aby si sociální pracovníci, ale také pracovníci orgánů státní správy uvědomovali, že pro týrané ženy je nesmírně obtížné svěřit se někomu se situací, ve které se i několik desítek let nacházejí. Násilní partneři ženy neustále ujišťují v tom, že je vše jejich vina, že je nikdo nebude poslouchat, protože za nic nestojí, utvrzují je o své převaze, v případě zveřejnění vyhrožují sebevraždou, odebráním dětí apod. To, že se žena pracovníkovi svěří znamená, že překonala všechny své obavy, nejistoty, sebrala síly a konečně alespoň na chvíli uvěřila, že vše může být jinak. V takovém okamžiku je potřeba ženu pochválit za to, že zavolala/přišla a neustále zdůrazňovat, že nikdo nemá právo chovat se k ní násilně.

Na většině žen, které na konzultaci přicházely byla vidět velká nejistota a obavy, ale také očekávání a naděje, se kterými vstupovaly do místnosti. V průběhu jejich vyprávění bylo cítit silné napětí, většina žen plakala. Zároveň však většina z nich spolupracovala, souhlasila s další konzultací a přípravou potřebných dokumentů pro další, převážně právní kroky. Některé ženy využily nabídku psychologické konzultace. Při odchodu bylo na ženách vidět, že se v nich mísí pocity úlevy, ale zároveň obrovského vyčerpání a obav. Při závěrečném shrnutí toho, co by si ženy přály většina z nich zmínila klid a bezpečí pro sebe a své děti.

Z této zkušenosti vím, že je potřeba především naslouchat a sdílet. Postupně je možné vstupovat do hovoru s návrhy možných dalších kroků, které lze učinit při řešení situace. Ženy většinou chtěly vědět, co mohou očekávat, jak se situace může zkomplikovat, jak dlouho bude řešení trvat, jaké kroky mohou učinit ony samy a jaké za pomoci sociální pracovnice. Vnímala jsem jako velmi důležité ženě nastínit realitu, ale zároveň jí ujistit v tom, že je třeba pokusit se učinit vše, co by vedlo k naplnění jejich představě o dalším životě.

Kromě naslouchání a sdílení je opravdu nutné respektovat tempo klientky. Není možné tlačit jí do určitých rozhodnutí, hodnotit jí za to, že činí některé kroky z našeho pohledu příliš pomalu. Do doby, než se týraná žena sama rozhodne, že učiní nějaký krok, je možné jí poskytovat informace, podporu a pomoc vycházející z aktuálního stavu a fázi, ve které se nachází. Jen ona sama musí dozrát k rozhodnutí, že už s násilným partnerem nechce žít. Není možné za ní činit kroky, o kterých ona sama není

přesvědčená. Pokud by tomu tak bylo, spíše než jako pomoc by to mohla žena vnímat jako další fázi, kdy o ní rozhoduje někdo jiný.

K tomuto tématu mě napadají situace, kdy chtějí za své matky řešit situaci dcery nebo naopak. Často se na poradny obracejí matky/dcery, které chtějí aktivně vstoupit do řešení situace dcery/matky. Sociální pracovníci i psychologové mohou v těchto případech poskytnout dostatek informací a poukázat na nutnost trpělivost a vyčkávání až se dcera/matka sama rozhodne, že je pro ní situace domácího násilí neúnosná.

Přesto, že jsou tyto skutečnosti obecně známy, stále se vyskytují případy nepochopení, odsouzení, odrazování, jednání utvrzující ženu v tom, co jí předkládá násilný partner a nucení do řešení situace ze strany pomáhajících profesionálů.

Týraným ženám by měla být poskytována co největší podpora a pomoc především v sociálně-právních záležitostech, neboť každý úspěch v této oblasti ženu neuvěřitelně podpoří, zvýší její sebedůvěru a pomůže jí postavit se na vlastní nohy.

Chybějící služby

Velké pozitivum vidím ve svépomocných skupinách. Pro týrané ženy je přínosem sdílet své pocity s dalšími ženami, které zažívaly v partnerském vztahu to samé. V rámci skupiny si vzájemně poskytují podporu a pomoc. Velkou motivací je úspěch každé ženy, která je členkou skupiny. Svépomocných skupin je stále nedostatek. Hlavní důvod vidím v tom, že je pro týrané ženy stále velice obtížné vyprávět svůj příběh více lidem, byť ženám, které mají stejné zážitky. Stále přetrvává stud a obavy.

Týrané ženy by jednoznačně měly být podporovány v zakládání svépomocných skupin.

Další službou, které je, především mimo Prahu, stále nedostatek, je poskytování bezplatného sociálně-právního poradenství. Jeho význam spočívá v tom, že poskytne ženě prvotní a velmi důležitou podporu v oblasti sociální a právní. Tato forma pomoci se týká převážně ambulantně poskytované pomoci.

Stále větším a zatím nevyřešeným problémem však zůstává, že služby pro muže ohrožené domácím násilím jsou nedostatečné. Mužům, kteří jsou napadáni svými partnerkami, je v současné době poskytováno pouze telefonické poradenství nebo ambulantní pomoc. Muži stále nemají možnost odejít do azylového domu, neboť tyto jsou zaměřeny na ženské oběti.

Významnou formou pomoci ohroženým osobám mužského pohlaví je institut vykázání, který respektuje možnost, že se mezi násilnými osobami vyskytují dospělí (muži, ženy) i mladiství. Násilně se chovající žena může být vykázána a ohrožený muž má možnost začít svoji situaci řešit s pomocí intervenčního centra. Vykázání však působí preventivně a situaci ohroženého muže nevyřeší.

V souvislosti s nedostatkem služeb pro muže ohrožené domácím násilím ze strany partnerky či dítěte si uvědomuji, že je nezbytně nutné začít se věnovat také mužským obětem domácího násilí. Je však potřeba vycházet ze skutečnosti, že schopnost společnosti přijmout některá fakta, změnit tabu v diskutované téma nemusí být vždy tak vysoká a rychlá, jak bychom si přáli.

Dále se domnívám, že uvědomění si toho, že existují týraní muži se neurychlí zmiňováním tohoto faktu za každou cenu. Odhalených případů týraných žen je ve společnosti větší množství než případů týraných mužů. Společnosti trvalo relativně dlouhou dobu, než se začala věnovat ženám. Není tedy možné očekávat, že se problém

týraných mužů vyřeší rychleji. Je také důležité zmínit, že téma týrání mužů je zatíženo předsudky ještě více než týrání žen.

Muži, který je týrán ženou je vytýkáno, že není schopen si doma „udělat pořádek“. Tato slova vyjadřují očekávání společnosti, že muž bude v rodině nadřazený a mocný. Pokud tomu tak je, snadno může dojít k situaci, že toto očekávání muž naplní agresivním chování nebo právě naopak - s násilným chováním partnerky se nikomu nespěří a dál žije ve strachu neboť se za svoji situací stydí.

Přijmout fakt, že i muži se mohou stát oběťmi násilného chování, bude nejspíše trvat dlouho odborné i laické veřejnosti.

Kromě nedostatku služeb pro násilím ohrožené muže je kritizován nedostatek, v České republice víceméně neexistence, služeb specializovaných na násilné osoby.

Existující programy, zaměřující se na násilné osoby, nejsou specializované na domácí násilí, jejich rozsah je mnohem širší – zahrnuje i pachatele jiných násilných trestných činů. Většina existujících programů zaměřených na násilné osoby není založena na dobrovolnosti, bývá spíše represivním opatřením trestní justice.

Programy pro násilné osoby, fungující v zahraničí, pracují s agresivitou jako s naučeným chováním – využívají tedy behaviorálních technik.

Téma práce s násilnou osobou má jeden velký otazník - jakým způsobem zajistit, aby se násilná osoba sama, dobrovolně, rozhodla podstoupit terapii. Mezi pachatele, kteří se rozhodnout podstoupit terapii dobrovolně, patří ti, kteří nechtějí ztratit partnerku, ti, co se zalekli svého jednání a ti, kteří doufají, že jim absolvování terapie přinese mírnější trest. Nedobrovolní účastníci terapii nedokončí nebo dokončí, ale nedojde ke změně jejich myšlení a vnímání situace.

Jsem přesvědčená, že by kromě výše zmíněných chybějících služeb, mělo probíhat více preventivních programů na základních i středních školách. Domácí násilí by se mělo stát jedním z témat probíraných v rámci rodinné i občanské výchovy. Také v rámci jiných předmětů by učitelé měli jakékoliv násilné chování odsoudit. Důležité je předložit dětem a dospívajícím takový vzor partnerských vztahů, které násilí mezi partnery nepřipouští. Zároveň by vzrostla šance, že děti pomohou domácí násilí zveřejnit.

3. Interdisciplinární spolupráce, interdisciplinární týmy

Interdisciplinární spolupráci (IDS) definuje Šedivá et al. (2007) definuje interdisciplinární spolupráci jako mezioborovou spolupráci subjektů na místní, ale i celostátní úrovni. Hlavním prospěchem je včasná detekce a systémové řešení případů domácího násilí.

Interdisciplinární tým (IDT) je podle Šedivé et al. (2007) tým zástupců subjektů, organizací a institucí státní správy, samosprávy a neziskového sektoru. Jeho posláním je koordinace a monitorování situace na místní úrovni, řešení konkrétních případů, iniciování primární prevence, osvěty a navrhování opatření pro minimalizaci příčin domácího násilí.

Odst. 4 § 60a Zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách uvádí, že součástí služby intervenčního centra (IC) je také zajištění spolupráce IC s jinými institucemi. Tato spolupráce může být realizována dvěma způsoby. Jedním z nich je spolupráce na řešení konkrétního případu domácího násilí – především s cílem zajistit pro týranou ženu služby. Druhým je spolupráce nad rámec konkrétních případů, jejímž cílem je především předávání informací, zkušeností, vytváření systematických postupů a změn apod. Oba typy spolupráce jsou nazývány interdisciplinární spolupráce a jsou navazovány v rámci setkávání interdisciplinárních týmů.

Nejčastěji intervenční centra v rámci řešení konkrétních případů domácího násilí spolupracují s Policií ČR a orgány sociálně-právní ochrany dětí. Tato spolupráce je dána zákonem, neboť Policie ČR je povinna po rozhodnutí o vykazání informovat do 48 hodin IC o tom, že k vykazání došlo. Pokud jsou v rodině, kde k vykazání došlo přítomny nezletilé děti, je Policie ČR povinna informovat také orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Dále IC navazuje spolupráci s jinými sociálními institucemi, zdravotnickými zařízeními, justicí a jinými službami.

Setkání týmů organizuje Intervenční centrum pravidelně jednou za čtvrt roku. Zástupci organizací a institucí mají v rámci setkání bezpečný a otevřený prostor pro vzájemné dotazy a navazování aktivní spolupráce.

Interdisciplinární spolupráce začala být vnímána jako nezbytně nutná po zavedení nových právních opatření⁹. Do práce s ohroženými osobami začalo být zapojeno více orgánů a bylo potřeba hledat nové formy spolupráce, vedoucí k co nejefektivnějšímu řešení situací domácího násilí. Cílem je nejen pochopit činnost jednotlivých členů týmu, ale také navázat kontakty, fungující spolupráci, nalézat možnosti řešení a vzájemnou pomoc. Dosáhnout odstranění předsudků a nepochopení. Snahou dále je seznámit jednotlivé složky s novými zákony a sjednotit vnímání funkcí orgánů.

Významný vliv má IDS na zlepšování komunikace s ohroženými osobami a zkvalitňování velmi důležitého prvního kontaktu.

IDS si klade za cíl zvýšit informovanost, citlivost, pochopení.

V roli stážistky Intervenčního centra v Praze jsem se v průběhu půl roku zúčastnila několika setkání interdisciplinárních týmů. Týmy jsou rozděleny podle policejních obvodů na Praha I (zahrnující obvody 1, 6, 7), Praha II (obvody 2, 5), Praha III (obvody 3, 8, 9), Praha IV (obvody 4, 10). Setkání týmů se účastní zástupci neziskových organizací, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, přestupkových oddělení, soudů, Policie ČR, pracovníci linek důvěry, občanských poraden. Výjimkou není ani zástupce z kanceláře veřejného ochránce práv.

Podle slov vedoucí pražského intervenčního centra PhDr. Marie Šusterové se v Praze bude intervenční centrum za pomoci členů interdisciplinárního týmu pokoušet o rozvoj a zkvalitnění interdisciplinární po vzoru úspěšného švédského projektu¹⁰.

Tento vychází z rozšiřování a upevňování spolupráce mezi orgány místní správy, policie, zdravotní péče, vězeňské služby, probační a mediační služby a nestátních neziskových organizací.

Cílem projektu je především dosáhnout:

- zviditelnění násilí na dětech a ženách v rodinném kruhu, prevence a poradenství na místních úřadech
- zajištění potřeb týraných žen

⁹ Zákon č.135/2006 Sb., novela zákona o sociálních službách.

¹⁰ Materiály poskytl intervenční centrum v Praze. Dostupná verze v češtině je uvedena v příloze č.4.

- posilování garance, že nahlášené případy budou řádně prošetřeny a tím pádem také zvyšování motivace obětí ohlásit případy domácího násilí
- poskytování co nejkvalitnější služby všemi zapojenými organizacemi

Informace o projektu jsou šířeny kampaněmi a besedami ve školách a na pracovištích.

Výsledkem projektu je vytvoření krizových center, ženská klinika poskytující lékařskou péči ženám – obětem domácího a sexuálního násilí, vytvoření speciálního policejního útvaru, zaměřeného na potírání domácího násilí (práce spočívá především v tom, že jsou případy uzavřeny do 90 dnů), vyčlenění skupiny státních zástupců, kteří se věnují pouze domácímu násilí, vytvoření speciálního programu pro muže, kteří byli obviněni z domácího násilí. Byl vytvořen manuál a spuštěny osvětové kampaně.

Existenci a setkávání týmů vnímám jako velmi pozitivní. Každé setkání je zdrojem informací o činnosti jednotlivých organizací a institucí a jejich podpora, zároveň umožňuje konzultovat složité případy domácího násilí a vytvářet tak strategie jejich řešení.

4. Ochrana před domácím násilím – právní rámec

Jak jsem již zmínila, některé nestátní organizace poskytují pomoc ohroženým osobám již několik let. Jejich práce však byla velmi ztěžována nedostatečným právním základem, který by na domácí násilí reagoval. V posledních několika letech vzniklo určité množství právních opatření, která umožňují jednotlivým orgánům veřejné správy a částečně také nestátním organizacím, řešit situaci domácího násilí rychleji a efektivněji.

Pomoc, poskytovaná ohroženým osobám a případně také jejich dětem jednotlivými organizacemi, je díky právnímu rámci systematictější, koordinovanější a do určité míry také jednodušší. Toto mírné zjednodušení spatřuji především v možnosti aktivní spolupráce při řešení konkrétních případů, ale také v získání určité jistoty dané právním pozadím řešení.

Právní opatření vycházejí především ze zkušeností místních nestátních organizací zaměřujících se na pomoc ohroženým osobám a jejich dětem, ale také ze zahraničních zkušeností.

Zákony a novely zákonů, vznikající v průběhu posledních let, kromě zlepšení ochrany ohrožených osob přinášejí důležité možnosti řešení – preventivní i represivní. Zároveň do české společnosti vnáší oficiální postoj odmítající domácí násilí.

Vztah domácího násilí a práva je dán nejen tím, že je jeho řešení do určité míry vyjádřeno v právních normách, ale také tím, že se ohrožená osoba v procesu řešení své situace setkává s běžnými právními úkony. Sociální pracovník by se měl dobře orientovat v právních normách, neboť jednou z forem pomoci, kterou může svým klientům nabídnout je sociálně-právní poradenství. To je, spolu s psychologickou pomocí, jedním z nejdůležitějších forem pomoci. Každé z těchto odvětví má svá určitá specifika a hraje důležitou roli při snaze ohrožené osoby vymanit se z násilného vztahu.

Systematická psychologická pomoc je bezpochyby nesmírně důležitou formou pomoci, která by měla být ohrožené osobě nabídnuta. Zároveň si však uvědomuji nutnost řešit situaci domácího násilí v rovině právní. Mnohdy je totiž nutné podat návrh k soudu nebo podniknout další krok v právní oblasti, který je nějakým způsobem limitován lhůtami v právních normách. Psychologická pomoc by měla být poskytována paralelně se sociálně-právním poradenstvím.

V této kapitole se budu věnovat právnímu rámci řešení domácího násilí – především těm právním opatřením, která vznikla v posledních letech a která významně ovlivnila práci orgánů státní správy a nestátních organizací. Důležitost, kterou jim přiřkládám, vychází především z toho, že se staly průkopníkem změn ve společnosti. Podnítily nesmírně důležitý proces změny ve vnímání a řešení domácího násilí a zároveň zprostředkovaly informace o možnostech řešení neúnosné násilné situace mnoha ohroženým osobám.

Hlavní zákony související s domácím násilím:

- Zákon č.135/2006 Sb., měnící některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím
- Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákon č.140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č.94/1963 Sb., o rodině
- Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č.283/1991 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č.200/1990 Sb., o přestupcích

4.1 Trestní zákon, zákon o přestupcích

Velmi zásadním krokem v řešení případů domácího násilí se stalo přijetí novely **Zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona (TrZ)**, v prosinci 2003. Tato novela (Zákon č.91/2004 Sb., novela trestního zákona), která je v účinnosti od 1.6.2004, obsahuje nově vzniklý § 215a ve kterém bylo poprvé zpracováno týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě jako trestný čin. Tento spadá do skupiny trestných činů proti rodině a mládeži.

Přijetí § 215a přineslo velmi důležitou změnu. Díky němu začíná být na násilnou osobu pohlíženo jako na možného pachatele trestného činu. Násilná osoba, pokud je shledána vinou, může být za svůj čin potrestána odnětím svobody.

„§ 215a trestního zákona - týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo

b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu.“

„Pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují stejnou skutkovou podstatu trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a v předmětu útoku.“ (§ 89 odst. 3 TrZ)

„Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající stejně jako vznik následků na zdraví.“ (Marvánová – Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.69)

Týrané ženy jsou nuceny se rozhodnout, zda-li podají trestní oznámení na násilného partnera. Ve výsledku se k podání trestního oznámení odhodlá jen malé množství žen, neboť je tento krok spojen s mnoha překážkami. K obavám z nedostatku důkazů, nepochopení ze strany orgánů činných v trestním řízení, z reakce partnera, ale také z

budoucnosti se může přidat setkání s odsouzením ze strany rodiny a přátel. Domnívám se, že na podání trestního oznámení na osobu blízkou je pohlíženo velice negativně. Žena může být po tomto kroku zavržena nejen rodinou a přáteli, ale také vlastními dětmi. Pro ženu samotnou je velice těžké překonat tuto bariéru – s násilným partnerem většinou má děti a prožila s ním i příjemné chvíle. Mnohdy k němu stále chová city a neustále věří ve změnu jeho chování. Trestní oznámení některá žena podá poté, co je v tomto kroku podpořena pomáhajícím pracovníkem nebo pracovníky orgánů státní správy, ale aniž by o něm byla sama přesvědčena.

Snadněji tedy trestní oznámení podají ženy, které jsou o tomto kroku přesvědčeny a uvědomují si, že může být cestou k ukončení života v násilném vztahu.

Trestní řád v § 163 vymezuje ty trestné činy u kterých je potřeba souhlasu poškozeného¹¹, aby bylo trestního stíhání zahájeno. V rámci této skupiny trestných činů je vymezeno několik, které se pojí k domácímu násilí. Patří sem např. trestný činy pomluvy, poškozování cizích práv, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, vydírání, znásilnění a další.

V případě, že se tedy násilí odehrává mezi manžely, musí žena, na které bylo násilí páčáno, vyslovit souhlas se zahájením trestního stíhání svého manžela. Požadavek souhlasu situaci týrané ženě komplikuje. Násilný partner na ženu může působit – vydíráním nebo přísliby.

Domnívám se, že v situacích, kdy týraná žena souhlas se stíháním svého manžela nedá, by tedy bylo potřeba zjišťovat, z jakého důvodu tak neučinila. Její rozhodnutí mohlo být učiněno na základě svobodné vůle, ale také pod výhrůzkami nebo nátlakem.

Souhlas s trestním stíháním nesmí být vyžadován u trestného činu týrání osoby blízké nebo osoby žijící ve společném obydlí (§ 215a TrZ). U jiných trestných činů je však i nadále souhlas vyžadován.

V situacích, kdy se násilí neodehrává mezi manžely, ale mezi snoubenci, druhem a družkou je zkoumán citový vztah mezi osobami. Teprve poté je rozhodnuto o tom, zda-li je souhlas nutný či není.

Pokud žena od začátku s trestním stíháním nesouhlasí, nedojde k jeho zahájení. Souhlas může žena vzít vždy zpět a zároveň jej znova udělit.

¹¹ V situacích domácího násilí je poškozeným ohrožená osoba.

Ráda bych poukázala na to, zahájení trestního řízení s jedincem, který je podezřelý ze spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, příliš často nedojde. Podle mého názoru je zatím spíše hrozbou, než-li řešením dostatečně uplatňovaným.

Jedním z hlavních problémů v trestním řízení, které se koná s pachatelem trestného činu, spáchaného v rámci domácího násilí, je nedostatek důkazů, tzv. důkazní nouze. Ta souvisí s tím, že je opravdu velmi obtížné zajistit dostatek důkazů, na jejichž základě by mohlo dojít k obvinění a následně k odsouzení. Důkazní nouze souvisí s hlavní charakteristikou domácího násilí – skrytostí, ale také se strachem týraných žen.

Mnohdy není možné získat důkazy, které by byly předloženy někým jiným než jednou ze stran.

Dalším problémem je také to, že se v poslední době začíná měnit podoba domácího násilí. Násilné osoby si často uvědomují, že by mohly být obviněny ze spáchání trestného činu týrání a proto hledají mnohem rafinovanější způsoby napadání - takové, jejichž následky se jen obtížně stanou důkazem v trestním řízení. Jedná se především o psychické, emocionální, případně ekonomické týrání, které nezpůsobuje žádné viditelné následky. Ohrožené osoby se tak setkávají se zpochybňováním týrání, v některých případech i s odmítnutím sepsání trestního oznámení na policii.

Mnohdy tedy dochází k tomu, že jsou případy násilí mezi osobami blízkými řešeny jako přešupek. Přestupkovému řízení se budu věnovat později.

Nesmírně důležité je, aby byla týrané ženě, která se rozhodne podat návrh na rozvod či trestní oznámení, zajištěna ochrana. Násilný partner na zprávu o některém z těchto kroků může reagovat agresivním výbuchem větší intenzity než obvykle. Je tedy nutné, aby žena v době, kdy se bude některé z těchto oznámení projednávat byla i se svými dětmi v bezpečném prostředí.

Trestní zákon byl změněn Zákonem č. 135/2006 Sb. Této změně se budu věnovat v podkapitole 4.3.3.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění novel (ZoPř)

Zákon o přestupcích upravuje protiprávní jednání, které nedosahuje takového stupně nebezpečnosti pro společnost jako trestný čin. Přestupky, vztahující se k domácímu

násilí jsou přestupky návrhovými, neboť k jejich spáchání dochází právě mezi osobami blízkými.

V situacích domácího násilí jsou nejčastěji projednávány přestupky proti občanskému soužití a proti veřejnému pořádku.

„V případě domácího násilí se nejčastěji jedná o vyhrožování újmou na zdraví, o drobné ublížení na zdraví, o schválnosti nebo jiné hrubé jednání.“

(Voňková et al., 2007, s.19)

V rámci přestupkového řízení, které je reakcí na domácí násilí proti sobě stojí ohrožená a násilná osoba. Je samozřejmé, že se výpovědi obou stran liší. Násilný partner většinou působí velmi sebevědomě, je schopen důvěryhodně vypovídat a k násilnému chování se nepřizná. Týraná žena většinou působí zcela opačně – nedůvěryhodně a labilně. Může nastat situace, kdy se postaví na stranu násilného partnera. Tato změna je nejčastěji důsledkem vyhrožování a manipulace. Týraná žena si také často uvědomí, jaké by mohlo mít uznání partnera vinným následky.

S řízením o přestupku je spojeno také to, že pokud navrhovatelka (ohrožená osoba) neuspěje, je povinna uhradit náklady za řízení. Pokud uspěje, je násilné osobě uložena pokuta. Tato pokuta je však většinou pachatelem hrazena ze společných financí manželů, tedy i ohrožené osoby. Tím trest ztrácí význam, neboť je jím potrestána také ona. V situacích, kdy ohrožená osoba neuspěje, je nucena zaplatit náklady na řízení. Ohrožené osoby však často nemají přístup ke společným financím nebo jsou nuceny hradit provoz domácnosti samy. Tím se pro ně zaplacení nákladů na řízení stává dalším nezanedbatelným problémem.

Tento stav vnímám jako velký problém. Ohrožená osoba je ve všech případech nějakým způsobem potrestána.

S výrokem o nevině obviněného dojde k utvrzení násilné osoby v tom, že to, jakým způsobem se chová, je v pořádku a společností tolerované. Ohrožená osoba nejen že uhradí náklady na řízení, ale zároveň ztrácí takovýmto rozhodnutím správního orgánu naději, že by se její situace mohla změnit.

Pokud je násilná osoba uznána vinou, přichází trest nejen v podobě zaplacení pokuty ze společných peněz – v některých případech je ohrožená osoba násilím donucena pokutu uhradit ze svých peněz – ale někdy také v podobě násilného napadení.

Podobně jako tomu je u trestných činů vyžadujících souhlas poškozené (ohrožené osoby) s trestním stíháním (tzv. dispoziční právo s řízením), ani v případě návrhových přestupků, nedávají ohrožené osoby návrh na projednání přestupku příliš často.

V rámci setkávání interdisciplinárních týmů členové přestupkových komisí opakovaně poukazovali na to, že přestupkové řízení není vhodným řešením domácího násilí. Přestupková komise má ještě méně prostředků získat dostatečné množství důkazů než Policie ČR a proto je nutné, aby Policie ČR prováděla kvalitní vyšetřování. Domácí násilí v přestupkovém řízení není příliš často prokazatelné především z důvodu nedostatečných důkazů. Výsledek přestupkového řízení je tedy většinou v neprospěch ohrožených osob, i přesto, že se v některých případech podaří ohrožené osobě uspět.

4.2 Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

„Byl přijat PSP ČR dne 14.3.2006 s účinností od 1.1.2007. Legislativně byl pojat jako novela zákona o Policii ČR (z.č. 283/1991 Sb.), občanského soudního řádu (z.č. 99/1963 Sb.), trestního zákona (z.č. 140/1961 Sb.), zákona o sociálním zabezpečení (z.č. 100/1988 Sb.) a zákona o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení (z.č. 114/1988 Sb.).“ (Voňková et al., 2007, s.19)

4.2.1 Zákon č. 283/1991 Sb., o policii

Institut vykázání

Díky Zákonu č. 135/2006 Sb. je od 1.1.2007 v České republice v praxi využíváno institutu vykázání. Tento je právně upraven v Zákoně č. 135/2006 Sb.¹² Důležitým dokumentem, který se k institutu vykázání vztahuje je dále závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006, přijatý dne 27.11.2006. Ten stanovuje postup příslušníků Policie ČR v případech domácího násilí.

Zavedení institutu vykázání bylo jedním z velice důležitých kroků, které byly provedeny v oblasti ochrany proti domácímu násilí. Díky němu je do řešení konkrétního případu domácího násilí zapojeno více orgánů veřejné správy a institucí, což napomáhá efektivnějšímu řešení situace, spočívajícímu především ve vzájemné spolupráci a komplexnějšímu poskytování služeb.

Institut vykázání je opatřením preventivním, není možné jej považovat za sankci. Preventivní rovina institutu vykázání spočívá především v zastavení eskalace domácího násilí, snaze dosáhnout určitého předělu a uvědomění. Umožňuje ohrožené osobě začít řešit svojí situaci bez přítomnosti násilné osoby. Poskytuje ohrožené osobě čas na promyšlení a realizaci dalších kroků vedoucích k životě bez násilí. V době, kdy dojde k oddělení násilné a ohrožené osoby, může být ohrožené osobě poskytnuta odborná pomoc.

Jak jsem již zmínila výše, vykázání není represivním opatřením. Často však následuje po činu (násilném napadení), který může být projednán jako přestupek nebo

¹² Znění části zákona č. 135/2006, týkající se tzv. vykázání je uveden v Příloze č. 1: Vykázání - § 21a - §21d a § 42n zákona č.135/2006 Sb.

trestný čin. V případě, že příslušné orgány tento čin takto vyhodnotí, je výsledkem přestupkového nebo trestního řízení nějaká negativní sankce nebo represivní opatření.

„V § 21a až 21d a § 42n zákona o Policii ČR je upraven nový právní institut, tzv. „vykázání“, spočívající ve správním rozhodnutí policisty o dočasném nuceném opuštění společného obydlí a zákazu vstupu do vymezených prostor pro násilnou osobu, která se již v minulosti násilného jednání vůči osobě blízké dopustila. Příslušná ustanovení o ochraně ohrožených osob umožňující policistům vstup do jinak chráněné privátní sféry.“ (Voňková et al., 2007, s.19, 20)

Vykázání je policejní a soudní. Policejní vykázání trvá 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí o vykázání přivolanými policisty. Soudní vykázání je ve většině případů prodloužením policejního vykázání. Soud však může rozhodnout o vykázání násilné osoby, aniž by k policejnímu vykázání došlo. Tyto případy nejsou příliš časté, ohrožená osoba však může této možnosti využít a podat návrh na vydání předběžného opatření k soudu, na jehož základě dojde k vykázání i bez intervence Policie ČR.

Soud může v rámci občanskoprávního řízení prodloužit policejní vykázání až na 1 rok. K tomuto prodloužení dojde na základě předběžného opatření, jehož návrh podá ohrožená osoba k soudu.

„Dle tohoto pokynu (pozn.závazný pokyn policejního prezidenta č.179/2006) je oprávněn rozhodnout o vykázání policista služebně zařazený u Policie České republiky obvodního (místního) oddělení a Policie České republiky oddělení železniční policie, vyjma policistů zařazených u hlídkové služby. Je-li konáno prověřování nebo vyšetřování policejními orgány služby kriminální policie a vyšetřování, rozhoduje o vykázání policista služebně zařazený u tohoto policejního orgánu.“ (Kočová, 2007)

Vykázat násilnou osobu lze bez souhlasu ohrožené osoby. Rozhodnutí o vykázání se vydává bez projednání věci.

Poté, co policisté rozhodnou o vykázání, je násilná osoba povinna odevzdat klíče. Předtím než opustí společné obydlí, má vykázaná osoba možnost vzít si věci sloužící výlučně k její osobní potřebě, osobní dokumenty a cennosti. Do 24 hodin od výkonu rozhodnutí musí být vykázané osobě umožněno, aby si vyzvedla další osobní věci a věci potřebné k podnikání.

Vykázaná osoba je poučena o možnostech ubytování, právech i povinnostech. Ohrožená osoba je informována o možnosti podání návrhu na předběžného opatření a o možnostech psychologického, právního a sociálního poradenství a o dalších službách poskytovaných organizacemi pomáhajícími ohroženým osobám.

V případě nutnosti by měli policisté přivolat lékařskou pomoc.

Policisté jsou povinni při provádění úkonů souvisejících s vykazáním násilné osoby zajistit přítomnost nezúčastěné osoby, ledaže by hrozilo nebezpečí z prodlení.

Po vykazání násilné osoby mají policisté povinnost doručit opis rozhodnutí o vykazání do 24 hodin příslušnému intervenčnímu centru a v situacích přítomnosti nezletilých dětí v domácnosti také orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud jsou v domácnosti přítomny i nezletilé děti, Policie ČR zpracuje také jejich osobní údaje.

Důležité tedy je, aby na rozhodnutí Policie ČR o vykazání bezprostředně navázala činnost intervenčního centra, které poskytne ohrožené osobě sociálně-právní pomoc.

Dobu vykazání nelze zkrátit. Policisté by měli 3 dny od vydání rozhodnutí o vykazání provést kontrolu, zda-li je zákaz vstupu do obydlí a vymezeného blízkého prostoru vykázanou osobou dodržován.

Styk vykázané osoby s jejími nezletilými dětmi v průběhu vykazání není zákonem upraven. Pokud se rodiče o styku s dětmi nedohodnou, může každý z nich (vykázaná i ohrožená osoba) za pomoci orgánu sociálně-právní ochrany dětí podat návrh na předběžné opatření k soudu. Předběžným opatřením, které soud vydá, je upraven styk obou rodičů s nezletilými dětmi. Z praxe v Intervenčním centru vím, že soudy většinou rozhodnou do 2 dnů od podání návrhu, i přesto, že jim zákon dává lhůtu 7 dnů.

Na základě předběžného opatření si tedy rodiče děti předávají. Ohrožené ženy se svým partnerem často nechtějí setkat, čímž se proces předání dětí komplikuje. Nejsnadnější cestou je předat děti za pomoci prarodičů. Pokud je však tato cesta nerealizovatelná, je možné využít služeb institucí, které asistované předání dítěte nabízejí.

Pokud jeden z rodičů nepředá dítě druhému v době, jaká je určena předběžným opatřením, jedná se o maření výkonu úředního rozhodnutí, které je trestným činem.

Míra, do jaké vykázané osoby usilují o styk s dětmi v době vykázaní, se pravděpodobně odvíjí od jejich ekonomické situace – místo náhradního bydlení, finanční situace – ale také zda-li mají čas se o děti starat. Vykázaní muži se často o děti začínají zajímat právě v období vykázaní. Na tento zájem se dá nahlížet také jako na snahu pokračovat v týrání jejich matky (ohrožené osoby).

Policisté by měli pro snadnější diagnostikování domácího násilí použít diagnostickou metodu SARA (Spousal Assault Risk Assessment). Této metody využívají přímo na místě, kam jsou přivoláni ohroženou osobou nebo sousedy.

Tato metoda je určena proškoleným osobám, které mohou zjistit rizikové faktory a odhadnout riziko pokračování domácího násilí. Je určena především policistům, kteří jako první přicházejí do kontaktu s ohroženou osobou. Metodu SARA DN mohou využít i sociální pracovníci při prvním kontaktu s ohroženou osobou.

SARA DN obsahuje 15 otázek, zaměřených na rizikové faktory. Pět z nich je zaměřených na násilí v aktuální vztahu, dalších pět na obecné sklony násilné osoby k násilnému chování a posledních pět na rizikové faktory týkající se zranitelnosti ohrožené osoby. Vysoká přítomnost rizikových faktorů znamená vysokou míru rizika. (Metoda SARA DN, Bílý kruh bezpečí, 2007)

Na základě vyhodnocení této metody volí policisté další opatření. Jedním z nich může být využití institutu vykázaní.

V případě, že ohrožená osoba po vykázaní násilné osoby zůstane bez prostředků, může se obrátit na sociální odbor. Ten jí může podle Zákona č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi přidělit některou z dávek pomoci v hmotné nouzi. Podle § 2 odst.6 e) je ohrožená osoba považována za osobu v hmotné nouzi – je osobou jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

Institut vykázaní přináší podstatnou změnu především v tom, že v situacích domácího násilí není nucena společné obydlí opustit ohrožená osoba. Před vznikem institutu vykázaní bylo opuštění společného obydlí pro ohroženou osobu mnohdy jedinou možností jak si zajistit ochranu před dalším násilím. Násilná osoba tedy zůstávala i nadále ve společném obydlí, zatímco osoba ohrožená, často žena s dětmi,

hledala jiné možnosti ubytování. Často se ohrožené ženy uchýlovaly k příbuzným nebo do azylových zařízení.

I po zavedení institutu vykázání je nabídka azylového ubytování ohroženými ženami využívána. Mnohdy však, po přivolání policie, dojde k vykázání násilné osoby a tudíž není nutné, aby hledaly nové ubytování.

Tímto krokem bylo jednoznačně dáno najevo, že se společnost staví na stranu ohrožené osoby.

Zákaz vstupu

„Nebude-li ten, vůči komu takové opatření (pozn.vykázání) směřuje (pozn.násilná osoba), v době policejního zákroku přítomen ve společném obydlí, bude policista takové osobě oprávněn zakázat vstup do společného obydlí, jakož i do jeho bezprostředního okolí, a to i v době jeho nepřítomnosti. Toto rozhodnutí bude účinné v okamžiku, kdy se o něm osoba, proti které směřuje, dozví. Osoba, které byl zakázán vstup do společného obydlí, poté nesmí vstupovat na místo, na které se toto rozhodnutí vztahuje. Rozhodne-li policista tímto způsobem o vykázání osoby ze společného obydlí nebo o zákazu vstupu do něj (souhrnně tedy rozhodne-li o „vykázání“), vždy specifikuje prostor, na který se tato omezení vztahují, a stanoví rozsah bezprostředního okolí společného obydlí.“
(Zeman, 2006)

O zákazu vstupu tedy rozhodne policie v situacích, kdy násilná osoba není přítomna v bytě nebo domě, který obývá s ohroženou osobou. Tato situace může nastat v případě, že násilná osoba před přivolanou policií uteče. I v situaci její nepřítomnosti tedy lze rozhodnout o vykázání.

V roce 2008, v V.volebním období, prošel Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR vládní návrh zákona o Policii ČR (ze dne 25.2.2008)¹³. Tento návrh zahrnuje Hlavu VII. Vykázání. Institut vykázání je zde upraven v § 44, § 45, § 46, § 47. Podstata institutu vykázání se nemění, změněny jsou některá práva a povinnosti Policie ČR, ale také násilné i ohrožené osoby.

Vykázání je nyní upraveno jako správní rozhodnutí. Ve skutečnosti je ale úkonem, který je velice konkrétní a reálný. Nový zákon o Policii ČR by umožnil policistům

¹³ Vládní návrh zákona o Policii ČR je uveden v Příloze č.1: Vládní návrh zákona o Policii ČR

vykázat násilnou osobu ústně a poté vyhotovit potvrzení o vykázání. To by bylo ohrožené i vykázané osobě předáno proti podpisu. Nabízí se zde otázka, zda-li by tato změna přinesla více vykázání nebo naopak problémů.

Další změnou by byla možnost vykázané osoby podat námitky proti vykázání, pokud s ním nesouhlasí. Policista by tuto námitku předal krajské správě, příslušné podle místa vykázání. Námitky by mohla vykázaná osoba podat i písemně a to do 3 dnů od dne převzetí potvrzení o vykázání. Příslušná krajská správa by mohla vykázání ukončit v případě, že by nebyly splněny podmínky pro vykázání.

Za velmi pozitivní změnu, která je ve vládním návrhu zákona o Policii ČR navrhována, považuji povinnost vykázané osoby zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou. Vykázané osoby se o kontakt s ohroženými osobami v době vykázání často pokoušejí a tím je do určité míry znemožňováno naplnění smyslu institutu vykázání – přerušení násilí.

V návrhu zákona o Policii ČR je také upřesněn pojem osobní doklady.

V případě schválení novely by dále bylo vykázané osobě umožněno vyzvednout si osobní věci jedenkrát v době vykázání, tzn. došlo by ke zrušení limitu 24 hodin od výkonu rozhodnutí o vykázání, určeného pro vyzvednutí těchto věcí.

Některé navrhované změny vnímám jako velmi pozitivní. Domnívám se, že je nezbytně nutné, aby byl uzákoněn zákaz kontaktovat ohroženou osobu v době vykázání. Přínos dalších změn by nejspíše ukázala až praxe.

4.2.2 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Do občanského soudního řádu byl přidán nový typ předběžného opatření, který se vztahuje k domácímu násilí. Tento je upraven § 76b OSŘ.

Na základě § 76b OSŘ může ohrožená osoba podat návrh na vydání předběžného opatření, kterým soud prodlouží dobu vykázání. Soud dobu vykázání prodlouží v případě, že je ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost. Předběžným opatřením je uloženo násilné osobě, aby opustila společné obydlí a zdržela se kontaktu s ohroženou osobou. Policejní vykázání vykázané osobě nezakazuje kontaktovat ohroženou osobu.

„Pokud podá ohrožená osoba tento návrh po dobu policejního vykázání, prodlužuje se doba vykázání do pravomocného rozhodnutí soudu o takovém návrhu. Je-li následně

ve lhůtě 1 měsíce podán návrh ve věci samé, může předseda na návrh prodloužit platnost předběžného rozhodnutí, a to až na dobu 1 roku.“

(Šedivá et al., 2007, s.14)

„Předběžné opatření podle odstavce 1 trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Předcházelo-li rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření podle odstavce 1 rozhodnutí Policie České republiky podle zvláštního právního předpisu, počíná tato lhůta dnem následujícím po dni, v němž uplynula lhůta stanovená v tomto zvláštním právním předpise. V případě podání návrhu na prodloužení předběžného opatření podle odstavce 4 neskončí lhůta dříve, než soud o takovém prodloužení rozhodne.“

(§ 76b odst.1 zákon č. 135/2006 Sb.)

Výkon rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným je upraven v novém § 273b OSŘ. Výkon rozhodnutí spočívá ve vykázání povinného ze společného obydlí, odebrání klíčů a zákazu setkávat se nebo kontaktovat označenou osobu.

4.2.3 Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Trestní zákon se Zákonem č. 135/2006 Sb. příliš nemění. Pouze v § 171 se vkládá nové písmeno e). To doplňuje případ maření úředního rozhodnutí o vykázání násilné osoby, které bylo vydáno ve správním řízení (tzn. policejní vykázání) nebo na základě předběžného opatření soudu. (Voňková et al., 2007)

4.2.4 Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení

Změna zákona č. 114/1988 Sb. se týká § 3 odst. 2, kam je přidáno písmeno d), které říká, že kraj v přenesené působnosti zřizuje a spravuje intervenční centra. V § 45 se za písmeno ch) přidává písmeno i), které zní „i) intervenční centra“.

„Zákonem č.109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách, se v zákoně č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení dnem 1.1.2007 ruší ustanovení § 3, § 45 a § 46, která zakládala povinnost krajů zřizovat a spravovat intervenční centra. Kraje nyní tedy mohou podle §

14 zákona o krajích, ale také nemusí v rámci své samostatné působnosti intervenční centra zřizovat.“ (Voňková et al., 2007, s.21)

4.2.5 Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Změnou v Zákoně o sociálním zabezpečení bylo doplnění § 73 odst. 6 písmenem l), které zní „l) pomoc v intervenčních centrech“. Dále byly přidány § 74a a § 74b konkretizující činnost intervenčních center.

„Osobám, které jsou ohroženy násilným chováním ze strany osob blízkých nebo osob žijících s nimi ve společném bytě nebo domě, se poskytuje bezprostřední individuální psychologická a sociální pomoc ambulantní nebo azylové povahy. Těmto osobám se rovněž zprostředkuje poskytnutí následné pomoci zejména sociální, lékařské, psychologické a právní. Pro poskytování pomoci těmto osobám se zřizují intervenční centra.“ (§ 74a odst.1 zákon o sociálním zabezpečení)

4.3 Zákon o sociálních službách – intervenční centra

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění novel je účinný od 1.1.2007. V § 60a vymezuje činnost intervenčních center.

„§ 60a

Intervenční centra

(1) Na základě rozhodnutí o vykázaní ze společného obydlí nebo zákazu vstupu do něj vydaného podle zvláštního právního předpisu, je osobě ohrožené násilným chováním vykázané osoby nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení opisu tohoto rozhodnutí intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) sociálně terapeutické činnosti,*
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.*

(3) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou pobytových služeb obsahuje vedle základních činností uvedených v odstavci 2 tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,*
- b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy.*

(4) Součástí služby je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.“. (§ 60a zákona o sociálních službách)

Cílovou skupinou IC jsou všechny osoby ohrožené násilným chováním ze strany osob blízkých nebo žijících ve společném obydlí, bez ohledu na pohlaví a věk.

Intervenční centra (IC):

- poskytují ohroženým osobám individuální psychologickou a nehmotnou pomoc ambulantní, terénní nebo pobytovou formou
- zprostředkovávají poskytnutí lékařské, poradenské, právní a psychologické pomoci
- zajišťují spolupráci a vzájemnou informovanost mezi orgány IC, ale také mezi poskytovateli dalších sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, Policií ČR a orgány veřejné správy

- podporují koordinaci zúčastněných institucí
(Voňková et al., 2007)

Veškeré služby IC jsou bezplatné.

Voňková et al. (2007) dále uvádí Provozní řád intervenčního centra, ve kterém jsou v Článku 1 definovány základní činnosti IC.

Patří mezi ně zejména tyto činnosti sociální práce:

- kontaktování ohrožené osoby po vykázání násilné osoby a po obdržení rozhodnutí o vykázání od Policie ČR
- pomoc ohrožené osobě
- telefonické a osobní konzultace v prostorách IC
- odborné psychologické, sociální a právní poradenství pro ohroženou osobu v průběhu vykázání násilné osoby
- zprostředkování dalších služeb ohrožené osobě
- spolupráce s institucemi zainteresovanými do řešení problematiky domácího násilí, koordinace jejich činnosti a spolupráci při vzájemné informovanosti mezi jednotlivými IC
- je-li služba poskytována jako pobytová, tak rovněž poskytnutí ubytování a stravy nebo pomoci při zajištění stravy

Mezi další služby patří také doprovody, pomoc při vypracování písemných žádostí a podání apod.

Postup práce s uživateli služeb IC – ohroženými osobami

Postup práce s ohroženými osobami, u nichž došlo k vykázání násilné osoby, se trochu liší od postupu práce s těmi osobami, u nichž k vykázání nedošlo. Tato odlišnost spočívá především v navázání kontaktu a poté také v samotné práci.

Kontaktovat ohroženou osobu, u níž došlo k vykázání násilné osoby je IC povinno do 48 hodin od doručení rozhodnutí o vykázání. V rámci tohoto telefonického kontaktu nabídne sociální pracovnice ohrožené osobě konzultaci přímo v intervenčním centru. Dále jí seznámí se službami, které IC poskytuje.

V případě, že ohrožená osoba nabídku osobní konzultace přijme je pracovníci objednána na co nejbližší volný termín. Z praxe vím, že se tato schůzka většinou uskuteční do dvou pracovních dnů. V průběhu první konzultace je s ohroženou osobou domluven konkrétní obsah další spolupráce.

Pokud ohrožená osoba konzultaci odmítne, je pracovníky IC kontaktována ještě jednou v průběhu desetidenního vykázání a služby IC jsou jí opakovaně nabídnuty. Ohrožené osobě je založen v IC osobní spis, do kterého jsou zapisovány všechny kroky a opatření, která byla podniknuta v procesu řešení její situace.

Pokud ohrožená osoba není dostupná na Policii ČR uvedených číslech, informují pracovníci o této skutečnosti Policii ČR.

Na IC se často obracejí lidé, kteří zažívají násilí ze strany partnery či dítěte, ale u nichž Policie ČR o vykázání nerozhodla. Výjimkou nejsou ani příbuzní nebo přátelé osoby, která zažívá domácí násilí a kteří se na IC obracejí s prosbou o radu.

Pracovníci IC na základě telefonické či písemné konzultace zhodnotí, zda-li konkrétní jedinec spadá do cílové skupiny osob, kterým jsou služby IC poskytovány. Na základě tohoto zhodnocení může pracovník navrhnout osobní konzultaci. Také v tomto případě je ohrožené osobě veden osobní spis, evidující všechny důležité informace a kroky, které ohrožená osoba udělala.

IC ohroženou osobu velmi intenzivně provází v době, kdy je násilná osoba vykázána. Pomoc, která je v období policejního vykázání poskytována je zaměřena na sociální a právní oblast. Jedním z prvních kroků, se kterým může IC ohrožené osobě pomoci, je sepsání návrhu na předběžné opatření. Tím může soud prodloužit dobu vykázání o jeden měsíc až jeden rok. Návrh na předběžné opatření sepisuje ohrožená osoba za pomoci sociální pracovnice IC. Vzhledem k tomu, že podmínkou prodloužení vykázání soudem je prokazatelná snaha situaci řešit, pokračuje spolupráce podporou při sepsání žádosti o rozvod, návrhu na svěření dětí do péče a činění dalších kroků, směřující k vyřešení majetkové a bytové situace. Potřebnou pomoc s řešením těchto problémů by ohroženým osobám měly poskytnout také orgány sociálně-právní ochrany dětí a sociální odbory.

IC také ohrožené osobě může zprostředkovat psychologickou pomoc nebo pomoci kontaktovat některou z organizací poskytující službu krizového či azylového bydlení.

Obecným cílem je poskytnout ohrožené osobě podporu a provést ji procesem řešení domácího násilí v její rodině.

Intervenční centra, spolu s orgány veřejné správy aktivními v procesu řešení situací domácího násilí, realizují právní opatření uvedená v Zákoně č.135/2006 Sb.

5. Zhodnocení sociální práce s ohroženými osobami na pozadí změn v zákonech

V rámci praxe na různých pracovištích jsem si začala uvědomovat, že přijetí Zákona č.135/2006 Sb. přinese kromě očekávání zlepšení situace osob ohrožených domácím násilím také obavy, zda-li se podaří do již dobře fungujícího systému sociálních služeb v oblasti pomoci obětem domácího násilí¹⁴ zařadit služby poskytované intervenčními centry. Tyto obavy souvisely s tím, zda-li v praxi nedojde k nejasnostem v oblasti kompetencí jednotlivých služeb nebo jejich překrývání, ke vzájemné rivalitě spočívající v soutěžení o klienty, pochybnostmi, zda-li pracovníci intervenčních center budou dostatečně zkušení pro práci s oběťmi domácího násilí apod.

Také na pracovníky nestátních organizací byl vyvinut požadavek seznámit se s fungováním institutu vykazání a umět na něj adekvátně reagovat v situacích, kdy se ohrožené osoby obrátí přímo na ně.

Navázat spolupráci mezi intervenčními centry a nestátními organizacemi zaměřujícími se na pomoc ohroženým osobám se podařilo a v současné době je tato spolupráce aktivní a stále více efektivní.

Kromě nově vzniklých intervenčních center se do řešení situace domácího násilí více zapojily také další orgány státní správy. I přesto, že do přijetí tohoto zákona působily v procesu řešení situace obětí domácího násilí, po jeho přijetí začaly být jejich práva a povinnosti jasně vymezeny.

Samotné provedení změn v právní rovině ochrany před domácím násilím vnímám jako podnětné pro zlepšování postupů při řešení domácího násilí, ale nezaručující změnu v myšlení a práci pracovníků všech zúčastněných orgánů a organizací. S právním rámcem v pozadí vznikla potřeba hledat nové cesty, postupy, ale také nový přístup k zavedeným změnám, neboť pracovníci do té doby vycházely ze zákonů, které nebyly přímo na míru situacím domácího násilí. Není možné očekávat, že po změně, která nastane v systému právních norem relativně snadno, dojde k okamžité reakci pracovníků nejen v sociálních službách. Nová opatření vyžadují postupné vytváření takových podmínek, které umožní zavedení těchto opatření do praxe. I přesto, že Zákon č.135/2006 Sb. je účinný již více než rok a půl pracovníci všech orgánů a organizací,

¹⁴ Záměrně jsem zde použila pojem „oběť“, neboť byl před přijetím Zákona č.135/2006 Sb. jediným pojmem používaným pro pojmenování osoby, která je ohrožená domácím násilím.

kterých se týká, poukazují na nedostatky a limity, které má nejen samotný zákon, ale také vztahy mezi dalšími zákony, se kterými se při řešení domácího násilí setkávají.

Cesta ohrožené osoby za osvobozením od násilí je ztěžována nejen v mnoha ohledech nefungujícími zákony, ale také vzájemným nepochopením mezi orgány a organizacemi, nedodržíváním určitých právem daných pravidel, která jsou nezbytně nutná k navázání efektivní spolupráce a bohužel i převládajícími předsudky a mýty u pracovníků orgánů státní správy.

Po roce fungování opatření zavedených Zákonem č.135/2006 Sb. je možné hodnotit změny, ke kterým došlo v oblasti práce s ohroženými osobami. Hodnotit lze nejen práci sociálních pracovníků intervenčních center, ale také orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nestátních organizací, Policie ČR a soudů.

V této kapitole se zaměřím pouze na zhodnocení sociální práce s ohroženými osobami po zavedení změn v právní oblasti ochrany před domácím násilím. Toto hodnocení se bude dotýkat práce jednotlivých orgánů, které jsou do řešení domácího násilí zapojeny a na základě toho také kvality sociální práce, která je vykonávána v souvislosti s prací těchto orgánů. Nebudu zde tedy hodnotit, zda-li institut vykázaní a další opatření mají či nemají smysl.

Při hodnocení budu vycházet z vlastních zkušeností a pozorování v rámci praxe v intervenčním centru v Praze.

Intervenční centra (IC) – co ztěžuje práci s ohroženou osobou

I přesto, že intervenční centra poskytují relativně velké množství telefonických a písemných poradenství, těžiště jejich činnosti je v práci s ohroženou osobou u které došlo k vykázaní násilné osoby. Vzhledem k tomu, že o vykázaní násilné osoby rozhoduje Policie ČR, dalo by se říci, že činnost IC do určité míry závisí na činnosti Policie ČR. Jak jsem již zmínila v kapitole 4.2.1, policisté jsou povinni doručit IC opis rozhodnutí o vykázaní do 24 hodin od tohoto rozhodnutí. Pracovníci IC poté do 48 hodin kontaktují ohroženou osobu s nabídkou poskytovaných služeb¹⁵.

¹⁵ Statistika Bílého kruhu bezpečí uvádí, že v roce 2007 IC nedodržela lhůtu pro kontaktování ohrožené osoby ve 33 případech z celkových 862. (Vitoušová, 2007)

Pracovníci IC jsou mnohdy prvními, kdo se od ohrožené osoby dozvídá o několikaletém násilí v rodině. Sociální práce s ohroženou osobou by měla spočívat především v poskytnutí „první pomoci“, ale také podpory při činění důležitých kroků vedoucích k vyřešení situace. Jednou z dalších činností je zprostředkování kontaktů na další, specializovaná pracoviště, kde se dostane ohrožené osobě odborné pomoci. Otázkou je, zda-li by IC měla rozšiřovat svoje služby např. o psychoterapii nebo tyto další formy pomoci přenechat na jiných organizacích a pouze koordinovat návaznost služeb.

Domnívám se, že by bylo dobré začít rozlišovat ohrožené osoby podle představ, se kterými přicházejí do IC. Na základě ujasnění si těchto odlišností v představách, by nedocházelo k tomu, že bude ohrožená osoba nekoordinovaně spolupracovat s více organizacemi a činit tak třeba některé kroky dublovaně.

Problémem, který zde zůstává je, že některé ohrožené osoby kontaktují nejprve některou z nestátních organizací, se kterou naváží spolupráci. U některých ohrožených osob může poté dojít k rozhodnutí o vykázání a ony jsou tedy kontaktovány IC, tak jak to stanovuje zákon. Nabídku služeb IC sice mohou odmítnout, dochází však k tomu, že ji přijmou a poté nastane výše zmíněná situace.

Policie ČR (PČR) – komplikace kvalitní policejní intervence v situacích domácího násilí

Situace domácího násilí bývají velmi komplikované, nepřehledné a nelze je okamžitě vyřešit. Pro přivolané policisty je mnohdy obtížné zorientovat se v situaci a nějakým způsobem o ní rozhodnout. Z praxe v intervenčním centru vím, že se práce PČR v oblasti ochrany před domácím násilím sice pomalu, ale neustále zlepšuje. Přesto však v praxi nastávají situace, kdy policisté rozhodnou jinak, než jak by rozhodli pracovníci IC či nestátních organizací, více znalí okolností domácího násilí.

Jedním z nově zavedených oprávnění policistů je možnost vykázat násilnou osobu ze společného obydlí v případě, že došlo nebo hrozí, že dojde k útoku proti zdraví ohrožené osoby. Ta se mnohdy k přivolání policistů dlouho odhodlává a útoky snáší bez pomoci. Poté, co se k přivolání policistů odhodlá, doufá, že její situace bude nějakým způsobem řešena. Policisté situaci často vyřeší tím, že násilné osobě domluví. Tím ohrožená osoba částečně ztrácí víru v pomoc ze strany policistů.

Rozhodnutí o vykázání je krokem, který pro policisty není snadný. Na jedné straně je na ně vyvíjen nátlak ze strany veřejnosti, ale také situace samotné, na druhé straně si

uvědomují následky neoprávněného vykázání. V poslední době také dochází k vysoké fluktuaci pracovníků PČR. Nově přijímaní policisté jsou většinou velmi mladí a situace dlouholetého domácího násilí pro ně není snadná. Rozhodnutí o vykázání jsou mnohdy nuceni udělat u partnerů ve věku svých rodičů. Zároveň jsou ovlivněni osobními předsudky, které přejímají od svých rodičů. Tyto předsudky mohou mít za následek velkou toleranci vůči násilí. Nezkušení policisté nejsou schopni si je uvědomit a odstranit je.

Často také dochází k případům, že se násilné osobě podaří nezkušené policisty zmanipulovat, zesměšnit či přesvědčit, že je ona tou ohroženou osobou. Kromě sebevědomé násilné osoby, často jedince dvou tváří, hraje velkou roli také tlak na okamžité rozhodnutí, který je na policisty vyvíjen.

Všechny tyto okolnosti zapříčinily, že počet vykázání na území Prahy byl v loňském roce 2007 ve srovnání s jinými kraji relativně nízký. Kromě výše uvedených faktorů hraje roli také pro Prahu typické převládající psychické násilí, které je velmi obtížně prokazatelné. Policisté jen s obtížemi vykazují násilnou osobu, která psychicky týrá ohroženou osobu, neboť stále považují za důležité viditelné následky násilí.

Sociální práci s ohroženými osobami komplikuje především nezkušenost a necitlivost policistů a opakující se nedodržování povinností¹⁶. Včasné předání informací hraje významnou roli při navazování kontaktu mezi pracovníkem IC a ohroženou osobou. Bezprostředně po vykázání se může ohrožená osoba cítit odhodlanější situaci řešit než později, kdy se blíží návrat násilné osoby do bytu či domu. Dalším důležitým prvkem je také nutnost učinit některé právní kroky např. směřující k prodloužení doby vykázání.

PČR by měla informovat ohroženou osobu o tom, že bude kontaktována pracovníky IC. Informace o vykázání násilné osoby, často rodiče nezletilého dítěte, by měla být doručena orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že je nutné, aby PČR plnila povinnosti, které se pojí s rozhodnutím o vykázání. Jedině

¹⁶ Statistika Bílého kruhu bezpečí uvádí, že v roce 2007 PČR nedodržela lhůtu pro doručení opisu rozhodnutí o vykázání IC ve 12% případech. (Vitoušová, 2007)

tak lze započít kvalitní pomoc ohrožené osobě. Sociální práce IC se budou zlepšovat díky včasnému předání informací ze strany PČR.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) – přístup k ohroženým osobám, který stále přetrvává a jeho příčiny

Orgány sociálně-právní ochrany dětí hrají v procesu řešení situace domácího násilí významnou roli. Na základě informace, poskytnuté PČR by měly navázat kontakt s rodinou, ve které jsou nezletilé děti poté, co dojde k rozhodnutí o vykázaní.

V rámci interdisciplinárních týmů se pracovníci OSPOD snaží domluvit s PČR o předávání informací také v případě, že dojde k výjezdu k domácímu násilí v rodině s nezletilými dětmi, ale nedojde k vykázaní. Díky těmto informacím mohou pracovníci OSPOD navázat kontakt s rodinou ještě před rozhodnutím o vykázaní násilné osoby. Včasná intervence ze strany OSPOD může pomoci týrané ženě začít situaci řešit. Důležité je, aby jí byly předány informace o místech, kam se obrátit. Je nutné ženu citlivě upozornit na škodlivý vliv, který má na nezletilé děti přítomnost násilí.

Po přijetí Zákona č.135/2006 Sb. vznikly na OSPOD nové nároky. I přes snahu a účast sociálních pracovníků na interdisciplinárních týmech je práce OSPOD v situacích domácího násilí někdy kritizována. Praxe IC ukazuje, že se týrané ženy často v rámci konzultace na OSPOD setkávají s nepochopením, necitlivým přístupem, odmítnutím poskytnutí pomoci, obhajováním násilného partnera a dalšími způsoby chování, která jejich traumata mohou prohlubovat.

Hlavní důvod, proč tomu tak je, vidím v tom, že je práce těchto orgánů zaměřena především na blaho dítěte. Sociální pracovníci považují za nutné zachovat objektivní přístup, pracují tedy jak s otcem, tak s matkou dítěte.

Vzhledem k tomu, že dítě násilím, kterého je svědkem velmi trpí, jsou týrané ženy často osočovány z toho, že za současný psychický stav dětí mohou ony. Sociálními pracovníky je jim někdy vytýkáno, že svou situaci nezačaly řešit dříve, např. odchodem od násilného partnera. Na druhou stranu jsou nuceny k tomu, aby děti předávaly svým partnerům a to i v době, kdy jsou v utajeném azylovém bydlení.

Zákon č. 134/2006 Sb. zavedl v platnost povinnost OSPOD zachovávat mlčenlivost o pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí a který pobývá s nezletilými dětmi v azylovém domě. Ženy spolupracující s intervenčním centrem v Praze uvádějí, že je tato mlčenlivost porušována.

Týrané ženy jsou mnohdy vyděšené, plné obav, které se pojí se zveřejněním domácího násilí. Často nejsou schopny vyplnit důležité formuláře, najít si samy informace a činit samostatně další úkony, které jsou od nich očekávány. Necitlivost, se kterou někdy sociální pracovníci k ženám přistupují, vzbuzuje další vlny pocitů nedůvěry ve své schopnosti, nejistoty a strachu, že se situace, ve které se nacházejí, nikdy nevyřeší.

Dalším důvodem, proč je mnohdy zkušenost týraných žen s OSPOD negativní, souvisí pravděpodobně se zákony, pravidly a řádem, určujícími činnost sociálních pracovníků. Řešení domácího násilí vyžaduje flexibilní přístup a aktivní reakci na změny ve vyjádření násilného partnera.

Sociální pracovníci OSPOD také mnohdy nahlízejí na situaci týrané ženy a jejích dětí příliš „technicky“. Klientka intervenčního centra v Praze uvedla, že jí pracovnice OSPOD poté, co se klientka zmínila o možnosti rozvodu s partnerem, řekla „a kdo vás bude živit?“. Týrané ženy se také setkávají s přesvědčováním, že by situaci měly vydržet a zůstat s násilným partnerem.

Je nutné i nadále podporovat pracovníky OSPOD v získávání informací, znalostí týkajících se domácího násilí a v rozvoji schopností zařadit nově vzniklá opatření do zavedených, fungujících postupů.

Sociální práce IC a nestátních organizací souvisí s prací pracovníků OSPOD. Zde vidím stále velké rezervy. Nedostatek času a odborného personálu totiž zároveň ztěžuje navazování kontaktu mezi účastníky pomáhajícími ohrožené osobě, ale na druhé straně vytváří vhodné podmínky pro rozdělení kompetencí a úloh ve složitém procesu řešení situace domácího násilí.

Nezbytností jsou další školení, setkávání, předávání informací a společné hledání vhodných a všem stranám vyhovujících postupů a podmínek práce.

Závěr

Domácí násilí je velmi složitým tématem, neboť se s ním pojí velké množství různých pohledů na věc, přinášející stále nové nesmírně komplikované otázky, na které je obtížné najít jednoznačnou odpověď. Tyto otázky se pojí nejen k řešení situací domácího násilí, ale také k práci a přístupu sociálních pracovníků a orgánů státní správy. Podle mého názoru vznikají tyto otázky na základě nepříliš velkého množství důkazů a svědectví domácího násilí, neznalosti, určitých zábran vstupovat do životů jiných, nemožnosti zjistit koloběh událostí do detailů, ale také respektování zavedených právních i morálních pravidel.

V poslední době je možné zaznamenat zvyšující se zájem státu o problematiku domácího násilí. Tento zájem je nejen důsledkem lobbingu nestátních organizací, uvědomujících si rozsah problému, ale také vznik nejrůznějších projektů a právních opatření v zahraničí.

Čím více se rozvíjí práce s ohroženou osobou, tím více se objevují hlasy volající po objektivitě, nutnosti vyslechnout obě strany a upozorňující na možnost zneužití fenoménu domácího násilí. Těmto názorům je třeba věnovat pozornost a připustit, že se spolu se zvyšujícím se počtem odhaleným případů domácího násilí může zvětšovat také počet lidí, kteří budou chtít tohoto problému zneužít a dosáhnout tak určitých cílů. Nelze však připustit, aby bylo k ohroženým osobám přistupováno s podezíravostí a postojem zpochybňujícím jejich výpověď.

Vyřešit tento problém, podle mého názoru, lze pouze vznikem programů zaměřených na práci s násilnými osobami, případně na práci s ohroženou i násilnou osobou. Jsem přesvědčená, že hodnotit objektivně situaci by případně měly orgány činné v trestním řízení a ne primárně sociální pracovníci. Ti by měli především rozhodovat o tom, zda-li je služba, kterou poskytují, určená konkrétní osobě, tzn. je-li tato osoba osobou ohroženou a jakou formu pomoci jí pomohou zvolit.

Bakalářská práce je zaměřena na současný stav poskytované pomoci týraným ženám, tak jak ho vnímám na základě vlastních zkušeností a konzultací s odborníky.

V úvodu vymezeným cílem práce bylo věnovat se tématu domácího násilí obecně, zachytit pravidla a význam interdisciplinární spolupráce, nastínit současný právní rámec ochrany před domácím násilím a pokusit se zhodnotit sociální práci s ohroženými osobami na pozadí změn v zákonech.

Došla jsem k závěru, že systém práce s jedinci, kterých se nějakým způsobem domácí násilí týká – ohrožené, násilné osoby, svědci, rodina – má stále velké množství nedokonalostí a nesprávných postupů řešení. Není však možné existující služby od základu kritizovat, neboť mnoha prokazatelně týraným lidem pomáhají. Skrze rozvoj interdisciplinární spolupráce a vzájemného přebírání zkušeností se bude práce s ohroženými osobami zlepšovat.

Uvědomuji si, že pro nalezení jednoznačnějších odpovědí na některé otázky a potvrzení některých tezí by bylo třeba provést rozsáhlejší empirický výzkum.

Důležitým předpokladem kvalitní pomoci ohroženým osobám je citlivý přístup, nehodnotící postoj, trpělivost a přesvědčení, že násilné chování nelze omlouvat.

Vzhledem k tomu, že jsem měla možnost setkat se s domácím násilím zblízka, vím, že není možné očekávat, že dojde k vyřešení výskytu domácího násilí ve společnosti a všech problémů s ním spojených během krátké doby. Je třeba neustále hledat nové postupy, pracující s empatií a kritickým nadhledem zároveň.

Resumé

Domácí násilí již není oblastí, která by byla pro společnost tabu. Nejen, že se zvyšuje množství kampaní, podporující ohrožené osoby, aby zveřejnili na sobě páchané násilí, došlo také k vytvoření nového právního rámce ochrany před domácím násilím. Po tomto významné kroku ze strany státu především odborníci očekávali zkvalitnění ochrany a práce s ohroženými osobami. Jak se s těmito změnami vyrovnaly neziskové organizace, orgány sociálně-právní ochrany dětí, Policie ČR a další orgány státní správy? Jak se daří interdisciplinární spolupráce?

Cílem práce bylo zmapovat současné formy pomoci ohroženým osobám (se zaměřením na týrané ženy) a zhodnotit kvalitu práce orgánů státní správy a nestátních organizací. To vše po zavedení změn v zákonech, směřujících ke zlepšení ochrany před domácím násilím. Při hodnocení jsem vycházela z vlastních zkušeností a pozorování učiněných v rámci praxí v Psychosociálním centru Acorus, Intervenčním centru v Praze a setkávání pražských interdisciplinárních týmů.

Dílním cílem bylo zachytit tyto změny v zákonech a dosáhnout sjednocení ve vnímání pojmů a okolností, které se k domácímu násilí vztahují, tak jak je definují jednotliví autoři.

Dospěla jsem k názoru, že v oblasti řešení domácího násilí stále nejsou využity všechny možnosti, které se nabízejí a že se až příliš často objevuje neochota pracovníků přizpůsobovat svou práci a přístup ohroženým osobám. Účast na interdisciplinárních týmech ve mně vyvolala přesvědčení, že si pracovníci orgánů státní správy i nestátních organizací uvědomují rezervy v současnosti uplatňovaných přístupech a aktivně přistupují k nalézání nových zlepšení.

Summary

Domestic violence is not a taboo anymore. More campaigns promoted by the government and non-governmental organizations (NGOs) help battered persons to publish the fact, that they have been victims of domestic violence, and new legal protection of the victims has been adopted. After adopting this law, improving of the quality of protection and work with battered persons has been expected by dedicated professionals.

To what extend are the NGOs, police, public administration and the department of the social and legal child protection facing up these changes? Is the multi-disciplinary cooperation successful?

The aim of the bachelor work was to take down the social services intent on helping battered persons (especially battered women) and evaluate the quality of provided services, reflecting recent changes in the legislation focusing on prevention of domestic violence, based on experience and observation made during author's short term assignment in Psycho-social centre Acorus, Interventional centre in Prague and meetings of Prague multi-disciplinary teams.

Partial aim was to take down these changes in law and reaching for unification in understanding terms and circumstances which are related to domestic violence, as described by respective dedicated professionals and scientists.

It was found out, that not all possible variants are used in resolution of cases of domestic violence and, certain level of social workers' and police unwillingness to adapt their work and access to the victims of domestic violence has been observed as well.

After participating on multi-disciplinary team meetings, the author is convinced that workers of state administration and NGOs are conscious of main drawbacks and weak points of contemporary access and procedures, and try to find out new and improved solutions.

Použitá literatura

BEDNÁŘOVÁ, Zdena; MACKOVÁ, Kateřina; PROKEŠOVÁ Hana. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 139 s. ISBN 80-86878-50-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů Příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. 192 s. ISBN 978-80-274-2014-2.

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ Branislava; POKORNÁ Dana; TOUFAROVÁ Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008. 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 288s. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich et al. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. 325s. ISBN 80-7367-002-X

ŠEDIVÁ, Marie et al. *Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí*. Praha: Bílý kruh bezpečí, o.s., 2007. 54 s. ISBN 978-80-239-9449-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.

VODÁČKOVÁ, Daniela et al. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002. 544 s. ISBN 80-7178-696-9.

VOŇKOVÁ, Jiřina. *Metodický rámec práce intervenčních center a podpora jejich vzniku*. Praha: Bílý kruh bezpečí, o.s., 2007. 87s. ISBN 978-80-239-9448-3.

VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo*. Praha: proFem, o.p.s., 2006. 75 s. ISBN 978-80-903626-4-2.

VOŇKOVÁ, Jiřina; HUŇKOVÁ, Markéta. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004. 194 s. ISBN 80-239-2106-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Oběti domácího násilí* [on-line]. Praha, 2001-2008.

[cit. 2008-06-16] Dostupný z www:

http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili

KOČOVÁ, Klára. *Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR*.

Buletin advokacie [on-line]. 2007 [cit. 2008-07-10]

Dostupný z www:

http://www.cak.cz/files/1585/BA_07_10.pdf

Metoda SARA DN [on-line]. Bílý kruh bezpečí, o.s., 2007. [cit. 2008-07-01]

Dostupný z www:

http://www.donalinka.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=463

Mezinárodně- právní standardy, Declaration on the Elimination of Violence against Women [on-line]. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2001-2007.

[cit. 2008-06-24] Dostupný z www:

<http://www.diskriminace.cz/do-gender/standardy.phtml>

<http://www.diskriminace.info/do-gender/wienadeclaration.doc>

Sněmovní tisk 439/0, část č.1/2 Vl.n.z o Policii ČR [on-line]. Praha, 2008.

[cit. 2008-07-05] Dostupný z www:

<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26155>

ZEMAN, Petr. *Ochrana před domácím násilím* [on-line]. Bílý kruh bezpečí,o.s., 2006.

[cit. 2008-07-02] Dostupný z www:

http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=397

VITOUŠOVÁ, Petra. „*Vykázaní/zákaz vstupu v ČR v roce 2007 – komentář k analýze dat*“. Bílý kruh bezpečí,o.s., 2007. [cit. 2008-07-21] Dostupný z www:

http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=443

Internetová poradna proFem o.p.s. [cit. 2008–07-22]

Dostupný z www:

<http://www.profem.cz/poradna/>

Internetová poradna pro týrané ženy. [cit. 2008–07-23]

Dostupný z www:

<http://ona.idnes.cz/poradna.asp?p=tyranezeny>

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění novel

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění novel

Zákon č.141/1961 Sb. , trestní řád, ve znění novel

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění novel

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění novel

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění novel

Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění novel

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění novel

Deklarace OSN o odstranění násilí páchaného na ženách, schválená generálním shromážděním OSN v prosinci 1993

Informační leták Rosa o.s.

Informační leták Intervenčního centra v Praze, 2008

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vykázání - § 21a - §21d a § 42n zákona č.135/2006 Sb.

Příloha č. 2: Vládní návrh zákona o policii ČR ze dne 25.2.2008

Příloha č. 3: Statistika Intervenčního centra v Praze – období leden – prosinec 2007

Příloha č. 4: Integrovaný program domácího násilí v Malmö

Přílohy

Příloha č. 1: Vykázání - § 21a - §21d a § 42n zákona č.135/2006 Sb.

§ 21a

(1) Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn toho, kdo je podezřelý z takového jednání, vykázat z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou (dále jen "společné obydlí"), jakož i z jeho bezprostředního okolí. Součástí vykázání je rovněž zákaz návratu do vymezených prostor. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy bylo prokazatelně sděleno osobě, proti které směřuje. Osoba, proti níž vykázání směřuje (dále jen "vykázaná osoba"), je poté povinna neprodleně opustit místo, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje.

(2) Není-li ten, vůči komu směřuje opatření podle odstavce 1, v době policejního zákroku přítomen ve společném obydlí, je policista takové osobě oprávněn zakázat vstup do společného obydlí, jakož i do jeho bezprostředního okolí, a to i v době jeho nepřítomnosti. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy se o něm osoba, proti které směřuje, dozví. Osoba, které byl zakázán vstup do společného obydlí, poté nesmí vstupovat na místo, na které se toto rozhodnutí vztahuje.

(3) Rozhodne-li policista o vykázání osoby ze společného obydlí nebo o zákazu vstupu do něj podle odstavce 1 nebo 2 (dále jen "vykázání"), vždy specifikuje prostor, na který se tato omezení vztahují, a stanoví rozsah bezprostředního okolí společného obydlí. O takto stanoveném prostoru je policista vykázanou osobu povinen poučit. Územní rozsah vykázání se určí podle míry požadavku účinné preventivní ochrany osoby ohrožené útokem podle odstavce 1 (dále jen "ohrožená osoba").

(4) Pokud je vykázání spojeno s ohrožením provozu objektu nebo znemožněním výkonu zaměstnání vykázané osoby podle zvláštního zákona^{8f)}, je o této skutečnosti třeba bezodkladně vyrozumět zaměstnavatele nebo provozovatele objektu, který přijme příslušná opatření k náhradnímu zajištění provozu objektu.

(5) Při provádění úkonů souvisejících s vydáním rozhodnutí o vykázání je policista povinen zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, ledaže hrozí nebezpečí z prodlení.

(6) O provedených úkonech a opatřeních sepíše policista neprodleně úřední záznam.

§ 21b

(1) Rozhodnutí o vykázání se vydává bez projednání věci a z úřední povinnosti, přičemž souhlas ohrožené osoby se nevyžaduje.

(2) Rozhodnutí o vykázání se písemně vyhotoví do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí. Vyhotovené rozhodnutí se v opise doručí vykázané osobě a ohrožené osobě. Opis rozhodnutí o vykázání doručí policista do 24 hodin od jeho vydání spolu s opisem úředního záznamu podle § 21a odst. 6 příslušnému intervenčnímu centru^{8g)}; v případě, že ve společném obydlí, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje, žije nezletilá osoba, doručí se opis rozhodnutí o vykázání spolu s opisem úředního záznamu ve stejné lhůtě též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

(3) Opravným prostředkem proti rozhodnutí o vykázání je odvolání, které nemá odkladný účinek.

(4) Při vydání rozhodnutí o vykázání se postupuje, nestanoví-li tento zákon jinak, podle správního řádu.

§ 21c

(1) Rozhodne-li policista o vykázání, vyzve vykázanou osobu, aby mu vydala všechny klíče od společného obydlí, které drží, a vykázaná osoba je povinna klíče vydat. Policista zároveň poučí vykázanou osobu o následcích neuposlechnutí takové výzvy^{8h)}. Policista je dále povinen umožnit vykázané osobě, aby si nejpozději při výkonu rozhodnutí o vykázání vzala ze společného obydlí výlučně věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a dokumenty, a ve lhůtě do 24 hodin od výkonu rozhodnutí o vykázání pak další osobní věci a věci nezbytné pro její podnikání nebo výkon povolání.

(2) Vykázané osobě poskytne policista informace o možnostech jejího dalšího ubytování a v souvislosti s tím i nezbytnou součinnost. Policista je povinen vykázanou osobu poučit o jejím právním postavení, o jejích právech a povinnostech a o dalším možném postupu ve věci. Za tímto účelem policista vyžádá od vykázané osoby adresu pro doručování.

(3) Ohroženou osobu poučí policista o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu⁸ⁱ⁾ a o možnosti využití psychologických,

sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí. Policista poučí ohroženou osobu i o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při rozhodování o vykazání přihlíží. Je-li toho třeba, přivolá policista ohrožené osobě nezbytnou lékařskou pomoc.

§ 21d

(1) Vykázání, o kterém bylo rozhodnuto podle § 21a odst. 1 nebo 2, trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby.

(2) Podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu v průběhu vykazání se lhůta uvedená v odstavci 1 prodlužuje až do pravomocného rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

(3) Policista je povinen ve lhůtě do 3 dnů od vydání rozhodnutí o vykazání provést kontrolu, zda rozhodnutí o vykazání dodržuje vykázaná osoba i ohrožená osoba. O provedené kontrole sepíše policista úřední záznam."

Poznámky pod čarou č. 8f, 8g, 8h a 8i znějí:

^{8f)} § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 102/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související s vydáním zákona č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

^{8g)} § 74a a 74b zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

^{8h)} § 47 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ⁱ⁾ § 76b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů."

2. V § 42k odst. 1 písm. a) se za slovo "tak" vkládají slova "tento nebo".

3. V § 42k odst. 2 v druhé větě se za slova "odstavce 1 písm." vkládají slova "a) a".

4. Za § 42m se vkládá nový § 42n, který včetně nadpisu zní:

"§ 42n

**Zpracovávání osobních údajů v souvislosti s vykazáním ze společného obydlí a
zákazem vstupu do něj**

(1) Podle ustanovení této hlavy zpracovává policie též osobní údaje ohrožené osoby a vykázané osoby (§ 21a); v případě, že ve společném obydlí, na které se vztahuje vykazání (§ 21a odst. 3), bydlí nezletilá osoba, zpracovává policie též osobní údaje této osoby.

(2) Osobní údaje osob uvedených v odstavci 1 se zpracovávají podle zásad stanovených v § 42g."

Příloha č. 2: Vládní návrh zákona o policii ČR ze dne 25.2.2008**Hlava VII****Vykázání****§ 44**

Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou (dále jen “společné obydlí”), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti.

Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu¹ v průběhu vykázání se doba vykázání prodlužuje do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

Vykázání oznámí policista ústně vykázané i ohrožené osobě a vyhotoví potvrzení o vykázání, které jim předá proti podpisu. Součástí potvrzení o vykázání je vymezení prostoru, na který se vykázání vztahuje, uvedení totožnosti ohrožené a vykázané osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a adresa útvaru policie, u kterého si může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání. Odmítne-li ohrožená nebo vykázaná osoba potvrzení o vykázání převzít nebo odmítne-li písemně potvrdit jeho převzetí, policista tuto skutečnost uvede v úředním záznamu.

Není-li vykázaná osoba vykázání přítomna, poučení o jejích právech a povinnostech v souvislosti s vykázáním jí policista poskytne při prvním kontaktu. Je-li to možné, policista této osobě předá potvrzení o vykázání, v opačném případě ji poučí o možnosti převzít potvrzení o vykázání a kopii úředního záznamu o vykázání u příslušného útvaru policie; součástí poučení je i údaj o adrese tohoto útvaru.

Nesouhlasí-li vykázaná osoba s vykázáním, může proti němu na místě podat námitky, které policista uvede v potvrzení o vykázání. Policista námitky předá bez zbytečného odkladu krajské správě příslušné podle místa vykázání (dále jen “příslušná krajská správa”). Vykázaná osoba může dále do 3 dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání

podat příslušné krajské správě námitky písemně. Lhůta pro podání námitek počíná běžet dnem následujícím po dni, kdy došlo k převzetí potvrzení o vykázání a je považována za dodrženu, jsou-li námitky nejpozději v její poslední den předány k poštovní přepravě nebo podány u příslušné krajské správy. O tomto právu policista vykázanou osobu poučí před předáním potvrzení o vykázání.

Shledá-li příslušná krajská správa, že podmínky pro vykázání nebyly splněny, vykázání ukončí a o této skutečnosti vyrozumí vykázanou osobu bez zbytečného odkladu.

§ 45

(1) Vykázaná osoba je povinna

- a) opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání,
- b) zdržet se vstupu do prostoru podle písmene a),
- c) zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou,
- d) vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí, které drží.

Policista vykázanou osobu poučí o následcích neuposlechnutí výzvy podle písmene d¹⁾.

(2) Vykázaná osoba má právo

vzít si ze společného obydlí věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady před splněním povinnosti podle odstavce 1 písm. a),

vzít si v průběhu vykázání ze společného obydlí věci podle písmene a) a věci nezbytné pro její podnikání nebo pro výkon povolání; právo lze uplatnit jedenkrát a pouze v přítomnosti policisty, policista o výkonu tohoto práva ohroženou osobu předem informuje,

ověřovat provedení vykázání zejména na čísle tísňového volání 158,

vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázání u příslušného útvaru policie.

(3) Policista poskytne vykázané osobě bez zbytečného odkladu informace o možnostech jejího dalšího ubytování a v souvislosti s tím nezbytnou součinnost. Od této osoby dále vyžádá adresu pro doručování.

§ 46

Policista poučí ohroženou osobu o

možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu¹²⁾,

možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí a

následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při vykázání přihlíží.

§ 47

(1) Územní rozsah prostoru, na který se vykázání vztahuje, určí policista podle míry požadavku účinné preventivní ochrany osoby ohrožené útokem. Je-li v důsledku vykázání ohrožen provoz objektu nebo znemožněn výkon zaměstnání vykázané osoby, policista o této skutečnosti bezodkladně vyrozumí provozovatele objektu nebo zaměstnavatele vykázané osoby za účelem přijetí potřebných opatření.

(2) Při provádění úkonů souvisejících s vykázáním policista zajistí přítomnost nezúčastněné osoby; to neplatí, hrozí-li nebezpečí z prodlení.

(3) Do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí zašle policista kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému intervenčnímu centru¹⁾ a soudu, který je příslušný k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu¹²⁾. Pokud ve společném obydlí žije nezletilá osoba, zašle kopii úředního záznamu o vykázání v této lhůtě i příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

(4) Policista ve lhůtě 3 dnů od vykázání provede kontrolu, zda vykázaná osoba dodržuje povinnosti vyplývající z vykázání.

(5) O provedených úkonech a opatřeních sepíše policista úřední záznam.

Příloha č. 3: Statistika Intervenčního centra v Praze – období leden – prosinec 2007

<u>Vykázaných osob v Praze (2007)</u>	59
Počet nezletilých dětí ve společném obydlí ohrožené a násilné osoby, kde došlo k vykázání	61
Počet poskytnutých poradenství ze strany Intervenčního centra v Praze /osobní, telefonické, písemné/	1400
<u>Pohlaví ohrožených osob</u>	
žena	55
muž	0
rodiče /nebo jeden z rodičů/	3
nezletilé dítě	1
<u>Pohlaví násilných (vykázaných) osob</u>	
žena /1x vnučka, 1x matka dcery/	2
muž	56
nezletilé dítě	1

Příloha č. 4: Integrovaný program domácího násilí v Malmö**Vítězný projekt ECPA 2007**

„Domácí násilí“

*Integrovaný program domácího násilí v Malmö
(ŠVÉDSKO)*

- Projekt začal již v 90. letech, dosud běží

Klady projektu:

- rozsáhlý projekt založený na spolupráci: orgány místní správy + policie + zdravotní péče + vězeňská služba + probační a mediační služba + NNO
- společně identifikovali problematickou oblast a vypracovali mechanismus spolupráce
- projektový tým : 1 plně placený koordinátor, řídicí výbor (složený ze zástupců všech zapojených organizací) a ko-ordinační skupina (policie a zdravotní služby)

Cíl projektu :

- propagovat rovnost pohlaví
- zviditelnit násilí na dětech a ženách v rodinném kruhu, prevence a poradenství (místní úřady),
- zajistit potřeby týraných žen:
- posilování garance, že nahlášené případy budou řádně prošetřeny zvyšování motivace obětí ohlásit případy domácího násilí (všechny subjekty).
- Všechny zapojené organizace budou poskytovat co nejkvalitnější služby
- Každoroční hodnocení, statistiky

Šíření projektu:

- Informační přednášky ve školách, na pracovištích

- Školení pro nově se zapojující odborníky

Výsledky:

- 3 krizová centra v Malmö (pro ženy / muže / děti a mladistvé – zbudována speciální výslechová místnost pro děti,
- ženská klinika vytvořila speciální program pro poskytování péče obětem domácího a sexuálního násilí,
- program zacílený na oběti tzv. „násilí pro zachování cti“ (*honour-related violence*),
 - vypracován plán potřeb obětí domácího násilí,
- poskytnutí zdravotní péče
- asistence a podpora při sepsání trestního oznámení
- krizová intervence, poradenství – dodání síly vymanit se z utiskujícího prostředí
 - policie - vytvořila speciální útvar zaměřený na potírání domácího násilí (případ musí být uzavřen do 90 dní)
 - prokuratura - vyčlenila skupinu státních zástupců, kteří se postihem domácího násilí přímo zabývají,
 - vězeňská služba + probační a mediační služba rozjela speciální program zaměřený na muže obviněné z domácího násilí, který by jim měl pomoci řešit psychické problémy (70 mužů vyhledalo pomoc na vlastní popud)
 - subjekty zapojené do programu vypracovaly
- manuál o aktivitách a zodpovědnosti jednotlivých organizací (každý si napsal svou kapitolu, ostatní ji připomínkovali),
- spuštěny osvětové kampaně – informační materiály v 8 jazycích (26 % obyvatel Malmö tvoří cizinci)
- evaluace – provádí Institut pro sociologii práva

- v letošním roce vyjde publikace

Úspěch:

- domácí násilí je vnímáno jako zločin, který se nedá přehlížet
- Od zahájení projektu v roce 1996 se ve městě zvýšil počet oznámení o domácím násilí o 50%,
- počet případů, kdy jsou tato oznámení předána k šetření policii je téměř 100%.
- více případů postupuje až k soudu

materiály. www.mallmo.se

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra sociální práce
Obor: Sociální práce

Barbora Kadlecová

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
Problematika týrané ženy

Vedoucí práce: PhDr. Kazimír Večerka, CSc.
Oponent: PhDr. Marie Šusterová

Resumé

Domácí násilí již není oblastí, která by byla pro společnost tabu. Nejen, že se zvyšuje množství kampaní, podporující ohrožené osoby, aby zveřejnili na sobě páchané násilí, došlo také k vytvoření nového právního rámce ochrany před domácím násilím. Po tomto významné kroku ze strany státu především odborníci očekávali zkvalitnění ochrany a práce s ohroženými osobami. Jak se s těmito změnami vyrovnaly neziskové organizace, orgány sociálně-právní ochrany dětí, Policie ČR a další orgány státní správy? Jak se daří interdisciplinární spolupráce?

Cílem práce bylo zmapovat současné formy pomoci ohroženým osobám (se zaměřením na týrané ženy) a zhodnotit kvalitu práce orgánů státní správy a nestátních organizací. To vše po zavedení změn v zákonech, směřujících ke zlepšení ochrany před domácím násilím. Při hodnocení jsem vycházela z vlastních zkušeností a pozorování učiněných v rámci praxí v Psychosociálním centru Acorus, Intervenčním centru v Praze a setkávání pražských interdisciplinárních týmů.

Dílčím cílem bylo zachytit tyto změny v zákonech a dosáhnout sjednocení ve vnímání pojmů a okolností, které se k domácímu násilí vztahují, tak jak je definují jednotliví autoři.

Dospěla jsem k názoru, že v oblasti řešení domácího násilí stále nejsou využity všechny možnosti, které se nabízejí a že se až příliš často objevuje neochota pracovníků přizpůsobovat svou práci a přístup ohroženým osobám. Účast na interdisciplinárních týmech ve mně vyvolala přesvědčení, že si pracovníci orgánů státní správy i nestátních organizací uvědomují rezervy v současnosti uplatňovaných přístupech a aktivně přistupují k nalézání nových zlepšení.

Summary

Domestic violence is not a taboo anymore. More campaigns promoted by the government and non-governmental organizations (NGOs) help battered persons to publish the fact, that they have been victims of domestic violence, and new legal protection of the victims has been adopted. After adopting this law, improving of the quality of protection and work with battered persons has been expected by dedicated professionals.

To what extent are the NGOs, police, public administration and the department of the social and legal child protection facing up these changes? Is the multi-disciplinary cooperation successful?

The aim of the bachelor work was to take down the social services intent on helping battered persons (especially battered women) and evaluate the quality of provided services, reflecting recent changes in the legislation focusing on prevention of domestic violence, based on experience and observation made during author's short term assignment in Psycho-social centre Acorus, Interventional centre in Prague and meetings of Prague multi-disciplinary teams.

Partial aim was to take down these changes in law and reaching for unification in understanding terms and circumstances which are related to domestic violence, as described by respective dedicated professionals and scientists.

It was found out, that not all possible variants are used in resolution of cases of domestic violence and, certain level of social workers' and police unwillingness to adapt their work and access to the victims of domestic violence has been observed as well.

After participating on multi-disciplinary team meetings, the author is convinced that workers of state administration and NGOs are conscious of main drawbacks and weak points of contemporary access and procedures, and try to find out new and improved solutions.